

**Bilámá ledre bi
Máriko
eké ní
Ledre gi ro búkú bi Máriko
ní**

Máriko eké Búkú ba ne. Ndịsiní kpá ndólo wo Yiwáni Máriko. Ní aka kóo lá owúphịrangá simi bi kóo Yésu ní simi Yerusaléma ní, zía kóo ídine 'yì lódú kací Yésu. Nda gi 'dá'ba zíye ndịsiyé gámáye kí Páwulo bi 'yimikása 'bi Yésu ní, gi do kací a née, zía kpá ndịsiné sáká Pétero bi ní kpá 'yimikása 'bi Yésu ní. Simi ledre bi eké gi ro Yésu ní, zía úkuógụ ngíti géyì ini ledre ga bi simi tara 'bi Yúda e ní, zía kpá úkuógụ ini ledre gi do bi ondu 'bi Yúda e. Ore, ni go miówoné kídí Máriko eké ledre ba 'dódoyéme ledre 'bi Yésu kée zí 'yì ga bi ngára ndaní Yúda e wá ní, bi ngununí ledre Yésu go ní.

Máriko uku kpá ledre gi ro ledre ga bi Yésu mengi yée ní rómo do ledre ga bi uku yée ní. Owozè go kídí Yésu mengi kóo tú'dú ledre ga bi kí mingburoko roko'búyè ní go, zía 'dí'bióyó ndíyá gi ro tú'dú 'yì e, zía lágaóyó dokéké e gi simi tú'dú 'yì e, zía kpá ndịsiné otoómo lúyú ledre 'bi 'yì e zíye. Miméngi ledre née 'dódo go kídí Yésu ní kí roko'bú ledre e zíne gi zí Lomo. Ogu zía úyuné do bi kací 'yìma'dí e gi ro 'dí'bióyó umbu bi kóo niyí úyu a ye gi zí lúyú ledre eyé e ní 'dá'ba.

Máriko uku ledre gi ro mindiṣi Yésu do sogo káṅgá, kí ledre gi ro ledre moko ené, tonó kí ledre babatiza bi kóo Yiwáni i'bí zía ní. Lìkpì ledre ga bi mengini royé zí Yésu 'dá'dá phephéni aka kóo wo wá ní, zía kpá lìkpì ledre gi ro miúru Yésu gi simi umbu kpá kí ledre gi ro mindá'ba a bi komo ere ní.

*Yiwáni babatiza uku ledre miógu Kírésito
(Lúru kpá Matáyo 3:1-12, Lúka 3:1-18, Yiwáni
1:19-28)*

¹ Ba dosì bilámá ledre gi ro Kírésito Yésu* Owú 'bi Lomo.

² Ni káa zí bi kóo nébi Isáya eké kídí,
“Mááyí kása 'yi kása amá zíyi 'dá'dá,
gi ro zía yémeómo misi'di zíyi nzíyiné.”

³ “Yi ni karanée ndiṣi ótrú ledre zí 'yi e simi súwú kídí,
yémeómosé misi'di mu nzíyiné zí Ngére,
ídísé 'dózo yéme misi'di zía.”

⁴ Zí Yiwáni ógu ndiṣiné simi súwú ndiṣi úku ledre 'bi Lomo zí 'yi e kídí, “Ídísé ṅúṅgu ledre 'bi Lomo zise óyóló'bó mimbé'desé do babatizi sée gi ro zí Lomo otoómo lúyú ledre esé e.” ⁵ Zí tú'dú 'yi e gi do bi e mingúngúcuá, ngíti géyi gi simi káṅgá bi Yudáya ní kí tú'dú ngíti géyi gi simi Yerusaléma ndéréye zí Yiwáni. Zíye úkuógu lúyú ledre eyé e, zía babatizi yé simi ngburu bi Yeredéne ní. ⁶ Yiwáni esi kóo roné bongó bi

* **1:1** 1:1 Kírésito: Ini ledre gi simia kídí, 'yi bi Lomo gelé wo káa do Ngére ní. Yésu: Ini ledre gi simi a kídí, Lomo yomo 'yi e.

1:2 1:2 Maláki 3:1 **1:3** 1:3 Isáya 40:3

u'yúní gí simi bì bangá bi gémele ní, zía ódó roné ká'dá bi yemení gí simi saná ní, éyí miánu ené ni kóo mbíra kí tezi. ⁷ Zía kóo kpá úku ledre kídí, “Yì bì ni ógụ gí do kacíma ní, roko'bua romo do 'bi amá go kíngaya. Máútúásá gbawá ídíma káa do 'yì líkpí ká'dá wará ené gí ro í'diógụ a gí sịndí. ⁸ Máí'bí babatíza zise lá kí iní, ni í'bí 'bì ené zise babatíza bì kí 'Dówú Lomo ní.”

Yiwáni i'bí babatíza zí Yésu

(Lúru kpá Matáyo 3:13-17, Lúka 3:21-22)

⁹ Simi sịndí kadra máa bì kóo née ní, zí Yésu ógụné gí simi gara bì Nazeréta simi kángá bì Galiláya ní, zí Yiwáni bábátízí wo simi ngburu bì Yeredéne ní. ¹⁰ Simi bì Yésu ni nda go ólúógụ gí simi iní ní, zía lúru ere líkpí roné go, zí 'Dówú Lomo ógụné doa pá pá pá pá káa zí kířikó'do ní. ¹¹ Geré zí kúrú ówúne zía girí kídí, “Áyí Owú 'bì amá 'búyì ofụ domá go. Mááyí kí rokinyi gí zíyì.”

Satána uzu Yésu

(Lúru kpá Matáyo 4:1-11, Lúka 4:1-13)

¹² Gí ore geré, zí 'Dówú Lomo, 'dí'bi wo ndéré káe gbála simi súwú, ¹³ zía ndịsịné íri kí sịlì cị gbre, zí Satána† ndịsịné úzu wo. Bangá súwú e niyí kóo kpá kíye íri. Zí ngíti géyì maláyika e ndịsịyé sáká wo.

Yésu tonó moko 'bì Lomo simi Galiláya

(Lúru kpá Matáyo 4:12-17, Lúka 4:14-15)

† **1:13** 1:13 Satána: Satána ni kóo maláyika. Zía sínyi do lafúne e, zíye nda ídíye ezeokó Lomo. Gí zí kéyì née ní, zí Lomo ógóyó gí komo ere 'dá'ba. Ni nda cakaba go ngére 'bì bicayi lomo e. Mí'dódo 12:9.

14 Gi do kací bi Eróde ónzó Yiwáni simi sígini ní, zía Yésu ìnyiné ndéréne simi Galiláya, zía úku bilámá ledre 'bi Lomo zí 'yi e íri kídí, 15 “Sìndí kadra ni go gbóo gi ro zí Lomo ídine Ngére esé. Ídísé mu ngúngu bilámá ledre 'bi Lomo zise ótoómo bisinyí ledre e mbá 'dá'ba.”

16 Kadra kíe'do, zí Yésu ìnyiné ndéréne do gbúrúngó mìkavu Galiláya, zía lúrúndiki Simúna e kí lúnduné Andiríya, kí ónzó mbírà eyé simi iní gi zía niyí yi eyé 'yi 'dí'bi kénzè e.

17 Zía úku ledre zíye, kídí, “Ógusé mu lódú kacíma, zíma 'dódo ledre zise, gi ro zise ídise 'yi 'dí'biógú 'yi e, ndaá lolú 'yi 'dí'bi kénzè wá.” 18 Geré zíye ótoómo mbírà gi do síliye zíye lódú Yésu.

19 Zía ndéréókpóne gi ore lá cúku'dée, zía lúrúndiki wotí Zebedíya, Yakóbo e kí lúnduné Yiwáni simi kurúngba, ndìsiní tóko komo mbírà eyé. 20 Simi bi Yésu lurúndiki yée ní, zía ndólo yée. Zíye ótoómo 'búyè Zebedíya e, kí 'yi 'bi moko eyé e simi kurúngba ore, zíye útúye do kací Yésu, yóo zíye ndéréókpóye.

*Yésu ogóoyó bicayi lomo e
(Lúru kpá Lúka 4:31-37)*

21 Zíye ndéréóguyé simi ngíti gara simi Galiláya bi kí ìríné Kapáranawúma ní. Nda simi

ngíti Sílí 'bi 'Dówúro,‡ zíye ólúye 'Díçí Kótruro, zí Yésu ndísiné 'dódo ledre 'bi Lomo zí 'yi e. ²² Zí tara 'yi ga bi uwúní 'dódo ledre ené ní ìdríne mbá miídrí, gí zía mi'dódo ledre ené ni kóo kí roko'buné, ndaá 'bi ené kóo káa zí 'bi 'yi 'dódo lorú 'bi Músa wá.

²³ Simi sındí kadra máa bi kóo née ní, ngíti o'do ni kóo kpá bo simi 'Díçí Kótruro ore ni kí dokéké siminé. Zía tónóne ini ini, zía ìnyiné úku ledre zí Yésu kídí, ²⁴ “Yíi, 'yi 'bi Nazeréta ba, éyí bi ìli gí zíze ní 'di? Ógụ kára go gí ro úfuónzó zée? Máowo yíi bú. Áyí Yésu, Mbigí Owú 'bi Lomo.”

²⁵ Zí Yésu úku ledre zí dokéké née cú kí siminé kídí, “Ídí ndécí tí, ólúógụ gí simi o'do née mu” ²⁶ Zí dokéké kángba o'do née bisinyíne, zía óto wo ndísi lánbané zi zi zi. Zí dokéké gbúrógbóne 'dága simi o'do née íri, ábuwá née go miólúógụ a.

²⁷ Zí ledre née lútúne komo 'yi e za mbá, zíye tónóye úku ledre dongaráye kídí, “Bi káa 'bié ledre 'di? 'Bié mikánda ledre? O'do ba i'bí lorú zí dokéké e zíye tí úwú kúrúa.” ²⁸ Zí phanda ledre bi Yésu mengi née aṅgané simi Galiláya za mbá.

*Yésu yomo tú'dú 'yi e
(Lúru kpá Matáyo 8:14-17, Lúka 4:38-41)*

‡ **1:21** 1:21 Sílí 'bi 'Dówúro: Ni mongú sílì 'bi Isiréle 'bi ini zí Lomo, mengíní moko simi a wá. Zíye ndísiyé sómúndíki ledre kídí Lomo otogụ ere kí do sogo kángá kpá kí ledre bi Lomo yomo yée gí simi moko 'bi owúkúlú e gí sí sílì ngére 'bi Ízibiti ní. Ólo Ólúógụ 20:8-11, Gbre lorú 5:12-16.

29 Simi bi olúoguní gi simi 'Dìcì Kótruro ní, zíye ndéréye kí Yakóbo e kí Yiwáni 'be 'bi Simúna e kí Andiriya. 30 Niyí ndéréógu íri ní, towú Simúna kára 'yì nì m̀'̀dú'duné bi, gi zía roa ìrì m̀'̀rì. Zíye ìnyiyé úku ledrea zí Yésu. 31 Zí Yésu ndéré 'dì'bi s̀l̀l̀a, l̀l̀as̀k̀p̀i wo 'd̀aga. Geré zí simi saná kára née zázane, zía méngì éyì miánu zí Yésu kí 'yì ené e.

32 Nda go kí tagáſ, zí tú'dú 'yì e ndìsì óguyé kí 'yì ndiyá eyé e kpá kí yée ga bi kí dokéké e simiyé ní zí Yésu. 33 Zí 'yì ga bi 'bi gara née yóko royé tú'dú tara mbotu 'd̀c̀i bi Yésu nì simi a ní, 34 zía 'd̀i'bióyó r̀k̀i ndiyá eyé e gi royé mbá. Yée ga bi kí dokéké e simiyé ní, zía lágaóyó yée gi simiyé mbá, zía úcuómo dokéké ga gére née ndaní ódro wá, gi zía owoní Yésu bú.

*Yésu 'dodo ledre 'bi Lomo simi Galiláya
(Lúru kpá Lúka 4:42-44)*

35 Zí Yésu áfáne akpa ngúcuné kí s̀i ndóndó simi bi bi nì aka mbumbumbu ní, ndéréne gi cigí 'be re gbála íni ini zí Lomo. 36 Zí Simúna e kí lafúne e ndéréye gámásó'do wo. 37 Simi bi nderé ndikiní wo ní, zíye úku ledre zía kídí, “Tú'dú 'yì e niyí ndìsì gámásó'do ỳi.”

38 Zía úku ledre zíye kídí, “Nderézé aka simi ngíti géyì owú gara ga bi kp̀i ní, máili kpá úku bilámá ledre 'bi Lomo zí 'yì ga bi íri ní. Gi zía,

§ 1:32 1:32 Lorú 'bi Músa: Lorú 'bi Músa uku kídí 'yì e ndaní méngì moko simi S̀l̀l̀i 'bi 'Dówúro wá. Née s̀i ledre bi kóo 'yì e ndìs̀iní g̀i zí kadra útúne kí, née ní S̀l̀l̀i 'bi 'Dówúro ukú go zíye óguyé kí 'yì ndiyá eyé e zí Yésu yómo yée ní.

née moko bi máogụ ị roa ní.”³⁹ Zíye gámáye simi tú'dụ ngíti géyị owú gara ga bi simi Galiláya ore ní, kí úku ledre 'bi Lomo simi 'Dịcị Kótruro e, kpá kí lágaóyó dokéké e ị simi 'yị e 'dá'ba.

*Yésu yomo ngíti 'yị kị bisinyí umbunonó
(Lúru kpá Matáyo 8:1-4, Lúka 5:12-16)*

⁴⁰ Zí ngíti 'yị kị bisinyí umbunonó roné óguné ngúnú roné zí Yésu, kídí, “Áko, togú utúasá go kací komoyị, ídí yómo máa.”

⁴¹ Zí lerị méngị Yésu, zía óto sịlịne ro o'do née, zía úku ledre kídí, “Máílì go kenée, royị eme mu.”⁴² Geré, zí bisinyí umbunonó née ùkùne ị roa, zí roa ndá'baóguné bilámáne.

⁴³ Zí Yésu kásalúgu wo kí lórụ o'buó'bu kídí,
⁴⁴ “Ndá úku 'dódo ledre née zí 'yị e wá. Ídí ndéré zí 'yị 'dáná éyị, zíyị óngóonzó bangá í'bí mbófo éyị kicé zí Lomo káa zí bi Músa eké ní, niyí geré ówo a kídí umbunonó* bi royị ní ùkú go.”†

⁴⁵ O'do née tonó nda yị ené geré úku ledre née zí 'yị e. Ị zí kényị née, Yésu utúasá lolu ndéré simi ngíti géyị gara e wá. Ndisiní nda kóo lá do bi bi ngára 'yị e ndaní doa tú'dụ wá ní. Abú kenée ndotó, tú'dụ 'yị e niyí kpá fú ndịsị ógu zía kací gara e mingúngúcuá.

* **1:44** 1:44 Umbunonó: Lorụ bi Músa eké ní uku kídí 'yị bi kị umbunonó roné ní ndáá drá wá ili kpá zía ndịsiné dongará Yúda e wá. Togú ndiyá née ùkú ị roa go yá, 'yị née idí ndéré 'dódo roné zí 'yị 'dáná éyị. Née ní 'yị 'dáná éyị nì úku a ne kídí nì go drá. Ólo Léví 14:1-32. † **1:44** 1:44 Lorụ ga bi ị ro ro'yị ídine drá ní nì simi Léví 14:2-31.

2

Yésu yeme sɪndɪ mɪgɪgɪrɪ

(Lúrú kpá Matáyo 9:1-8, Lúka 5:17-26)

¹ Gí do kací owú sɪlɪ ca, zɪ Yésu ndá'balúgu roné simi gara bi Kapáranawúma, zɪ 'yɪ e úwú ledrea kídí nda'baogu go 'be. ² Zɪ tú'dú 'yɪ e óguyé, 'dúcu 'dɪcɪ bi ni simi a ní ndá, kémbɪ bifúó ndaá lolu wá. Zɪa ndɪsɪné 'dódo ledre 'bi Lomo zɪye. ³ Zɪ ngíti géyɪ ya'dá e eso (4) ìmbíógu ngíti mɪgɪgɪrɪ kí gbagbara zɪa. ⁴ Gí zɪa bi bi ndéréóguyé zɪ Yésu íri ndaá gí zɪ 'yɪ wá ní, zɪye ékɪye ícipɸútrɸ do 'dɪcɪ fúó, zɪye ìmbíésɪ o'do née zɪ Yésu 'dɪcɪ íri, kí ká'dá nyé kí gbagbara née.

⁵ Simi bi Yésu lurú kídí ya'dá ga gére née ñgunḡuní ledre ené go ní, zɪa úku ledre zɪ mɪgɪgɪrɪ née kídí, “Owú 'bi amáa, máótoómo lúyú ledre eyɪ go.”

⁶ Ngíti géyɪ 'yɪ 'dódo lorɸ e niyí kóo mɪndɪsɪyé kenée ndɪsɪ sómú ledre kídí, ⁷ “O'do née uku née kenée ledre 'di? Uku sinyi ledre go. Lomo ni dùú ne 'yɪ ótoómo lúyú ledre 'bi 'yɪ e.”

⁸ Geré zɪ Yésu ówo sómú ledre eyé, zɪa úku ledre zɪye kídí, “Ndɪsɪsé sómú ledre kenée gí zɪ 'di? ⁹ Ledre be 'di ni 'diya zɪma gáa úku a zɪ o'do née, ‘Máótoómo lúyú ledre eyɪ go, togú ìnyíógu mu, 'dí'bi sáka eyɪ zɪyɪ ndá'bayɪ 'be’? ¹⁰ Máílí ídísé ówo a kídí, máa Owú 'bi 'Yɪma'dí, mááyí kí roko'bu gí ro ótoómo lúyú ledre 'bi 'yɪma'dí e kíe do sogo káḡgá ba.” Zɪa óyó komoné úku ledre zɪ mɪgɪgɪrɪ née kídí, ¹¹ “Ìnyíógu mu, 'dí'bi sáka eyɪ mu zɪyɪ ndá'bayɪ 'be.”

12 Zí o'do née ìnyìògùné tí do komoyé née, 'dí'bi sáka ené, yóó do ndá'bané 'be. Zí tara 'yì ga bi kóo ore ní ìdríye mbá miìdrí, zíye ndìsiyè úku ledre kídí, “Mbófo éyì zí Lomo. Tí bi ndìsìzè ona ní, lurúzá aka ledre káa zí wo ba kú wá.”

*Yésu ndolo Lévi lódú née
(Lúrú kpá Matáyo 9:9-13, Lúka 5:27-32)*

13 Zí Yésu kpá ndá'ba ándá roné do gbúróngó mikavu Galiláya, zí tú'dú 'yì e óguyé zía, zía ndìsìnè 'dódo ledre zíye. 14 Zía ndéréókponé gí ore, zía lúrúndiki 'yì 'dó'dú ʊsórú* gí zí 'yì e kí ìrìnè Lévi Matáyo, owú 'bi Alafáyo, mìnđìsìnè simi mákitabu. Yésu ya zía ní, “Ógu mu, lódú kacíma.” Geré zí Matáyo ìnyìògùné zíye ndéréye kí Yésu.

15 Kí tagá a née zí Lévi yéme éyì miánu zí Yésu kí 'yì lódú kacíne e. Zí tú'dú ngíti géyì 'yì 'dó'dú ʊsórú kpá óguyé ìri kí ngíti géyì 'yì lúyú ledre e gí zía niyí nda kóo go mbá 'yì lódú kací Yésu. 16 Simi bi 'yì 'dódo lorú e ga bi Farúsayo e† lurúndiki Yésu kí ánu éyì miánu kí 'yì ga gére née ní, zíye ìnyìyè ndú'yú 'yì lódú kacíga kídí, “Mongú 'yì née ndìsìní ánu éyì kí 'yì 'dó'dú ʊsórú kpá kí lúyú ledre ga gére née gí ro 'dí?”

17 Simi bi Yésu uwú ledre née kenée ní, zía úku ledre zíye kídí, “'Yì ga bi ndaní 'yì ndíyá e

* **2:14** 2:14 “ʊsórú” ni kèsì bi akúma ndìsì 'dó'dú a gí zí 'yì e gí ro méngì moko eyé 'bi akúma kíe ní. † **2:16** 2:16 Farúsayo: Née ngíti géyì Yúda ga bi ngára ndití'dofuní do lorú bi Músa eké ní wá ní. Ngunguní kídí lomo ro 'yìma'dí e ni bo, maláyika e niyí bo, 'yì e ndìsìní kpá úru gí simi umbu. Ólo Moko 'bi 'yìmikása e 23:6-8.

wá ní, nderení eyé lengbe zí dokotóro e wá, duḡ 'yì ndíyá e. Máógu amá gì ro bìlámá 'yì e wá, yì ené gì ro 'yì lúyú ledre e.”

*'Yì e ndu'yúní Yésu gì ro órú tara'yì
(Lúru kpá Matáyo 9:14-17, Lúka 5:33-39)*

¹⁸ 'Yì ga bì ndìşiní lódú kací Yiwáni ní, kí Farusáyo e ndìşiní lengbe órú éyí. Zí ngíti géyì 'yì e ndú'yú Yésu kídí, “Mongú 'yì, 'yì lódú kací Yiwáni e kí Farusáyo e niyí go órú éyí, sara 'yì eyí e orúní 'bì eyé éyí wá gì zí 'di?”

¹⁹ Zí Yésu úkulúgu ledre zíye kídí, “'Yì ga bì oguní 'díyíóto mikánda kára ní, niyí ndìşì 'bú lará a káa be 'di bì mikánda adrúgu ni kíye ore ní? Utúasání ndìşì 'bú wá. ²⁰ Şindí kadra ni ógu, do 'dí'bióyó mikánda adrúgu nées gì zíye, nées go şindí kadra bì zíye órú éyí ní.

²¹ “Utúasá zí 'yì ícì'dùtù unḡú bì ro kuḡú bongó ní, kí tara mikánda bongó wá. Mikánda bongó nées, ni lálalófo kuḡú a nées fúó, zí unḡú nées nda áyané rómo wo bì 'dá'dá ní. ²² Utúasá kpá do lótó mikánda le'yì kóró simi kuḡú ndoko wá, gì zía mikánda le'yì nées ni ú'bù kí cóngó roné, zía lóko kuḡú ndoko nées gburá, zí le'yì kí ndoko nées şinyíye gbengará. Bìlámá a, idíní lótó mikánda le'yì simi mikánda ndoko ené kpí.”

*Yésu ni kí roko'bù do Şìlì 'bì 'Dówúro
(Lúru kpá Matáyo 12:1-8, Lúka 6:1-5)*

²³ Kadra kíé'do simi ngíti Şìlì 'bì 'Dówúro, zí Yésu ñnyiyé kí 'yì lódú kacíne e ndéréye kpurú gì simi ngíti yáká kére, zí 'yì lódú kacíga ga gére nées tónóye lófo ngoru kére, kí ánu a. ²⁴ Zí

Farusáyo e úku ledre zía kídí, “Mongú 'yì, éyì bi 'yì eyì e ndìşiní mēngì moko simi Sílì 'bi 'Dówúro bi ngára ndaá sílì 'bi moko wá ní gì zía ní 'di?”

²⁵ Zí Yésu úkulúgu ledre zíye kídí, “Ólosé esé ledre bi kóo Dawídi mēngì simi sīndì kadra bi kóo 'bú mēngì yée kí 'yì ené mīmēngì ní wá?

²⁶ Kóo simi sīndì 'bi Abiyatára mongú 'yì 'dáná éyì‡ ní, 'bú mēngì kóo Dawídi kí 'yì ené e go kíngaya, zía ólúne 'Dìcì 'bi Lomo. Zía 'dí'bi ambata bi kóo 'yì 'dáná éyì e niyí ánu a lá duú ye ní, zía ánu a, zía í'bí ngíti géyì zí 'yì ené e ánu a.”

²⁷ Zí Yésu úku ledre zíye kídí, “Sílì 'bi 'Dówúro ni gì ro 'yìma'dí e, ndaá 'bi ené 'yìma'dí e gì ro Sílì 'bi 'Dówúro wá. ²⁸ Owú 'bi 'Yìma'dí, ni Ngére do Sílì 'bi 'Dówúro.”

3

¹ Simi ngíti Sílì 'bi 'Dówúro, zí Yésu ólúne simi 'Dìcì Kótruro, ngíti o'do ni kóo ore, kí umbusílìne. ² Zí ngíti géyì Farusáyo e ndìşiyé lúru bi togú Yésu yéme sílì o'do née go simi Sílì 'bi 'Dówúro yá, zíye í'bi ngbángá a zí mīngburoko 'yì e. ³ Zí Yésu úku ledre zí o'do née kídí, “İnyiógu mu tóro 'dága do komo 'yì ga ba.”

⁴ Zí Yésu ndú'yú Farusáyo ga gére ní, “Ledre be 'di ni miútuásá do mēngì a simi Sílì 'bi

‡ 2:26 2:26 Mongú 'yì 'dáná éyì: Mongú 'yì 'dáná éyì romo do manda 'bi 'yì 'dáná éyì e zí Lomo. Ndìşì lengbe ólú duú ne simi 'dìcì bi Mongú Bi 'bi Lomo simi 'Dìcì 'bi Lomo ní gì ro 'dáná éyì zí Lomo kí'di kéré simi simibi kéré do. Ndìşì 'dí'bi sáma bangá bi oṅgoonzóni gì ro 'dáná a zí Lomo ní ólú kúe 'dìcì iri gì ro zí Lomo ótoómo lúyú ledre 'bi 'yìma'dí e.

'Dówúro. Méngì bilámá ledre káa zí sáká 'yì? Togú méngì bisinyí ledre káa zí úfu 'yì?" Ukuluguní ledre mbá wá.

⁵ Zía lúru yé, zí bi sínýíne roa, zía ídíne kpá kí mongú sómú ledre, gí zía bi doyé oru mióru ní. Zía úku ledre zí o'do nées kídí, "'Dózo sílìyì nées mu mbí." Zía 'dózo a, zí sílìá ndá'baóguné bilámáne. ⁶ Zí Farusáyo ga gére nées ìnyiyé, ndéréye kótru royé kí mĩngburoko 'yì ga bi 'bi Eróde e ní yéme misómú ledre gí ro úfu Yésu.

Tù'dù 'yì e lodúní kací Yésu

⁷ Zí Yésu ìnyiyé kí 'yì lódú kacíne e ndéréye do gbúrúngó mikavu Galiláya. Zí tù'dù 'yì e gí simi káṅgá bi Galiláya ní lódú wo íri. ⁸ Simi bi 'yì e uwúní ledre ga bi ndìsì méngì yé ní, zí ngíti géyì ìnyiyé gí simi Yerusaléma kí káṅgá ga bi Yudáya kí Idumáya, nda kí ngíti géyì ìrìgbére ga bi sága Yeredéne kí gara bi Táyire, kí Sidóna ní óguyé zía. ⁹ Gí zía bi, 'yì máa ga gére nées ofuní nda go ní, zía úku ledre zí 'yì lódú kacíne e yémeómo ngíti owú kuṅgba nziyiné zíne ndìsíné simi a gí zí bi kí ídíne royé ndá ke. ¹⁰ Zía síkpì tù'dù 'yì e gí do ndiyá eyé e. Zí ngíti géyì 'yì ndiyá e ndìsì kí ìtrí royé gí ro óguyé gbóo ro Yésu, gí ro óto sílìye roa. ¹¹ Simi bi bicayi lomo e lurúndikiní wo ní, zíye ndìsì útúye bi kó'dù Yésu gbúrúgbóye 'dága kídí, "Áyí Owú 'bi Lomo." ¹² Zí Yésu lóru yé kídí, ndaní úku 'dódo ledrené zí 'yì e wá.

*Yésu geléogu 'yìmikása e sokó doa gbre
(Lúru kpá Matáyo 10:1-4, Lúka 6:12-16)*

¹³ Zí Yésu ékíne do landa, zía ndólo 'yì ga bi ili yée ní, ¹⁴ zía géléógu ya'dá e sokó doa gbre (12), káa do 'yìmikása ené e* gí ro zíne kása yée kací bi e kí úku ledre 'bi Lomo zí 'yì e, ¹⁵ kpá gí ro zíye ídíye kí roko'bu do dokéké e gí ro ndísi lágaóyó yée kíe. ¹⁶ Ba ìrì 'yì ga bi gelé yée sokó doa gbre ní. Simúna, wo bi Yésu í'bí ngíti ìrì zía, “Pétero” ní, ¹⁷ nda Yakóbo e kí lúnduné Yiwáni, owú 'bi Zebedíya e. Née yée ga bi kóo Yésu ìfí ìrìyè kídí, “Owú Rará e” ní, ¹⁸ Nda Andiriya, Phílipo, Batilimáyo, Matáyo, Tóma, Yakóbo wotí Alafáyo, Tadéyo, Simúna Zílotó†, ¹⁹ nda kí Yúda Keriyóta, bi í'bí ngbángá Yésu ní.

'Yì 'dódo lorù e ya Yésu ni kí Belezabúbu siminé
(Lúru kpá Matáyo 12:22-32, Lúka 11:14-23, 12:10)

²⁰ Zí Yésu ndá'bayé 'be, zí tú'dú 'yì e kpá yóko royé, bi ánu éyì ndaá lolù zía kí 'yì lódú kacíne e wá. ²¹ Simi bi 'yì ené e uwúní ledre a ní, zíye ìnyiyé ndéréye gí ro 'dí'bilúgu wo, gí zía, ukuní go ya, “Simi doa sinyí go misínyí.”

Roko'bu Yésu romo do 'bi Satána

²² Ngíti géyì 'yì 'dódo lorù ga bi oguní gí simi Yerusaléma ní, ukuní 'bi eyé kídí, “Yésu ni kí

* **3:14** 3:14 'Yìmikása: Née 'yì ga bi Yésu í'bí roko'bu zíye, zía ndísi kása yée ndéré kí méngí moko ené e káa zí úku bilámá ledre ené zí 'yì e, kí síkpì 'yì ndiyá e kpá kí ógóóyó bicayi lomo e gí simi 'yì e ní. † **3:18** 3:18 Zílotó: Ini ledre gí simia kídí, Wo bi 'bú kángá ené ofu doa go ní.

Belezabúbu siminé. I'bí cóngó ro zía ne, zía ndìşiné lágaóyó dokéké e kíe.”

²³ Zí Yésu ndólo yée, úku ledre zíye simi muruwayi kídí, “Satána ni kpá ndìşì lágaóyó Satána 'dá'ba? ²⁴ Togú 'yì 'bi ngére ndìşiní méngì okó dengbíye yá, káṅgá 'bi ngére née toroyeme roné wá. ²⁵ Kpá kenée togú şumụ e ifiní royé, ndìşì méngì okó akpa dengbíye yá, 'be 'bi eyé née toroyeme roné wá. ²⁶ Togú Satána ndìşì nda go méngì okó akpa kí 'yì ené e ní, niyí nda ndìşì méngì moko ené káa be 'di? Roko'bu a ni úkú. ²⁷ 'Yì utúasá ólú 'dìcì 'bi mongú ngére, ngáka éyì ené e wá, 'búó togú odóutu ngére née kí, ni nda fú ngáka éyì ené e gì 'dìcì ndéré kíe.

²⁸ “Máúku zise ma'díi, Lomo ni ótoómo miłúyú ledre 'bi 'yì e, kí ledre ga bi ndìşiní úku sinyi yée ní mbá. ²⁹ Togú 'yì uku sinyi ledre gì do bi 'Dówú Lomo yá, Lomo otoomo ledre zía kú wá, gì zía méngì née go bisinyí ledre bi ngárá utúasá úkú kú wá ní.” ³⁰ Yésu uku ledre née kenée, gì zía bi 'yì 'dódo lorụ ga gére née ukuní ledre kídí, “Ni kí bicayi lomo siminé ní.”

*Ledre gì ro mbágá Yésu kí lúnduga
(Lúru kpá Matáyo 12:46-50, Lúka 8:19-21)*

³¹ Zí mbágá Yésu kí lúnduga ndéréóguyé do bi bi ni doa ní, zíye tóroyé cìkì sága, kákasa 'dìcì íri ndóloógụ wo zíye. ³² Zí tų'dú 'yì ga bi gbaá cigí Yésu ní úku ledre zía kídí, “Mongú 'yì, mbágáyì kí lúnduyì e niyí ndólo yì sága 'dáa.”

³³ Zí Yésu ndú'yú yée kídí, “Mbágáma e kí lúndumá e 'be náambi e?”

³⁴ Zía lúró 'yì ga bì niyí mindìsiyé cigíne gbaá ba, zía úku ledre kídí, “Ga bì niyí ndìsì ba, mbágáma e kí lúndumá e. ³⁵ 'Yì ga bì ndìsìní méngì ledre ga bì Lomo ili yée ní, niyí ye lúndumá e lémímá e kí mbágáma e.”

4

Muruwayi gí ro kúfú

(Lúró kpá Matáyo 13:1-9, Lúka 8:4-8)

¹ Simi ngíti sɛndí kadra zí Yésu kpá ndéréne ndìsì 'dódo ledre zí 'yì e do gbúrɔngó mikavu Galiláya. Zí tɔ'dú 'yì e yóko royé cigí a gbaá. Zía ékì ndìsìné simi kurúngba ndìsì 'dódo kása ledre zíye.

² 'Dódo tɔ'dú ledre e zíye simi muruwayi kídí, ³ “Úwúsé aka ledre ba, ngíti o'do nderé kóo óyú kúfú ené. ⁴ Simi bì ndìsì óyú kúfú ní, zí ngíti géyì útúye do misi'di, zí solú e óguyé lágá yée. ⁵ Ngíti géyì utúní 'bì eyé do gbúgbúrú kídí bì káṅgá ndaá 'be'be'de ore wá ní. Zíye útuyé 'diya gí zía cíyíye olú ené simi káṅgá mbí wá. ⁶ Simi bì birará kadra suwu kíngaya ní, zíye á'dáye gí zía cíyíye ndaá simi káṅgá mbí wá, zíye gágáye rúfú. ⁷ Ngíti géyì kúfú utú 'bì ené do bì kí kìnì e doné ní. Simi bì utu ní, nboró yeme roné wá gí zía kìnì olúindí yì ené nda 'dútú bì ngbóro gí zía mbá. ⁸ Ngíti a utú 'bì ené simi ngomu káṅgá, zía ánáne bilámáne kíngaya. Gí simi ngíti bì m̀ngì yáká owo kongu k̀é'do doa sokó, gí simi ngíti a 'bì ené kongu ota. Zía ówo gí simi ngíti a kongu ìnyì.”

⁹ Zí Yésu úku ledre kídí, “Yì bi mbílía uwú ledre bú ní, idí úwú ledre née.”

¹⁰ Simi bi Yésu ni nda go ngúcuné ní, zí 'yimikása ené e kí ngíti géyì 'yì lódú kacíga ndú'yú wo kídí, “Mongú 'yì, ledre 'bié gí simi muruwayi gána ní káa be 'di?”

¹¹ Zía úku ledre zíye kídí, “Mááyí ba go 'dódo a zise. Togú zí ngíti géyì 'yì e yá, mááyí 'dódo a zíye simi muruwayi, ¹² gí ro

“ 'niyí lúru éyì ga bi mándìsì méngì yée ní, utúasá esé ówoyéme a wá, zíye ndìsiyé úwú ledre ga bi mááyí ndìsì úku yée ní utúasá ené ólú simi dosé wá Idí oyólo'bóní misómú ledre eyé ba bo, káa bi Lomo otoomo milúyú ledre eyé go.' ”

¹³ Zía kpá úku ledre zíye kídí, “Ówosé esé ini ledre gí simi muruwayi née fú lá wá? Ásé nda ówoyéme ngíti géyì muruwayi ga bi mááyí úku yée ní káa be 'di? ¹⁴ Kúru Lomo ni káa zí kúfú bi ndìsiní óyú a yáká ní. ¹⁵ Ngíti géyì 'yì e niyí 'bi eyé káa zí kúfú bi utú do misi'di ní. Niyí úwú kúru Lomo 'diya, lu'bú kpá wá, geré zí Satána óguné 'dí'bióyó a gí simiyé. ¹⁶ Ngíti géyì 'yì e niyí 'bi eyé káa zí landa ní. Niyí úwú kúru Lomo zíye ídiye 'diya kí rokinyi. ¹⁷ Nda gí zía bi cíyí ledre ma'dáa ndaá simiyé wá ní, geré zíye ótoómo a gí zí 'do'dó bi ndiki yée go ní. ¹⁸ Ngíti géyì niyí 'bi eyé káa zí kúfú bi utú dongará kìnì ní, ¹⁹ nda gí zí sómú ledre éyì ga bi 'bi sága, zíye ndìsiyé oto 'búye kíngaya ní, zí 'bú ledre 'bi Lomo nda úkúne gí doyé, utúasání eyé lolu áná bilámá

miánáye wá. ²⁰ Ngíti géyì 'yì e niyí 'bì eyé káa zí ngomu kángá ní. Simì bì úwú kúrú Lomo ní, zíye ngúnḡu a, zí sómú ledre eyé óyóló'bó roné bilámáne, zíye 'dí'bi a, zíye ndísiyé méngì ledre ga bì Lomo ili ní, zí miméngì ledre eyé ídíne bilámáne káa zí kúfú bì anáogḡu kongu kíé'do doa sokó (30), kongu ota (60) nda kí yée ga bì anáoguní kongu ìnyì (100) ní.”

Muruwayi gì ro bimiónḡó
(Lúru kpá Lúka 8:16-18)

²¹ Zí Yésu kpá úku ngíti ledre zíye kídí, “Yì unḡoto pho'du bú 'dìcì kacíne, zía ló'bu'dùtu a sì phéré, togú sì řangba? Ni óto pho'du nées do nyára bì. ²² Gì ro zí éyì ga bì simì mìtuluru ní, ídíye mbá do nyára bì. Gba ledre ga bì niyí miótoécíyè ní do ówo yée mbá. ²³ 'Yì bì mbílía úwú ledre bú ní, idí úwú ledre nées.”

²⁴ Zía kpá úku ledre kídí, “Ídísé óto ledre ga bì úwúsé yée nées simì dosé. Misi'di bì ndísisé méngì 'yì e kíe ní, ni idí kpá ne misi'di bì do méngísé e kíe nda za kíngaya ní. ²⁵ 'Yì bì ni kí éyì e zíne ní, niyí í'bí yata a zía nda za kíngaya. 'Yì máa wo bì ngára éyì eyení zía wá ní, abú wo bì zía cúku'dée nées niyí 'dí'bióyó a gí zía kpúrú 'dá'ba.”

Ngíti muruwayi gì ro kúfú

²⁶ Zí Yésu úku ngíti muruwayi kídí, “Ledre gí ro 'be 'bì Lomo káa zí 'yì bì oyḡ kúfú yáká ní. ²⁷ Kí kadra kí ndulḡ mbá togú ni 'dú'du togú ni mbú dilá yá, kúfú ga bì oyḡ yée ní niyí útḡ zíye ngbóróye abú owo wá. ²⁸ Kángá ndìsì í'bí

éyì miánu zíye lá dujú ne, zíye ngbóróye kíe, aka kókó sɛndíye, nda girí zíye ngbóróye, zíye gbórúye, nda geré go miánáye. ²⁹ Nda simi bi kére ni go nzíyiné gí ro óngó a ní, zía nda tónóne óngó a.”

Muruwayi gí ro kúfú musitáda

(Lúrú kpá Matáyo 13:31,32, Lúka 13:18,19)

³⁰ Zí Yésu kpá úku ngíti muruwayi zíye kídí, “Mááyí ótoásá ledre gí ro 'be 'bi Lomo 'dáa ní kí 'di? Muruwayi bi ni útúásá kíe ní wo be 'di? ³¹ Ni káa zí kúfú musitáda ní. Gí zía ni kúfú bi ni nzéré kíngaya ní. ³² Abú kúfú kágá nées ni nzéré kenée ndotó, togú 'diyíní go yáká utu go yá, zía ngbóró rómoné do ngíti géyì éyì ga bi yáká ore ní mbá. Ni rásá tú'dú, zí solú e ndísi úbú 'be 'bi eyé komoa.”

³³ Yésu ndísi kóo 'dódo ledre zí 'yi e simi muruwayi. Mengi kenée gí do bi zíye ówo'dí'bi ini ledre gí simiyé. ³⁴ Kací kadra e mbá, togú Yésu ni go ndísi 'dódo ledre yá, zía ndísiné 'dódo ngíti géyì ledre e simi muruwayi. Simi bi lurú go tí lá céré yée kí 'yi lódú kacíne e ní, zía ñnyiné úkuógu ledre gí simi muruwayi ga gére nées mbá zíye.

Yésu ucuomo mongú síli kí ílì

(Lúrú kpá Matáyo 8:23-27, Lúka 8:22-25)

³⁵ Nda kí tagá a nées ní, zí Yésu úku ledre zí 'yi lódú kacíne e kídí, “Doguzé aka bi mu sága gí 'dí keřì.” ³⁶ Zíye ñnyiyé ótoómo tú'dú 'yi ga bi yokoní royé nées ore, zí 'yi lódú kacíga ékílódú kací a simi owú kurungba bi gáa ndísi

simi a ní, zí ngítí géyì 'yì e ékì 'bì eyé simi ngítí géyì kuṛúngba e yóó, zíye ndéréókópóye. ³⁷ Zí mongú síli ógúné kpìkpìkpìkpì, zía ndìṣìné ílíógù iní simi kuṛúngba bì Yésù nì simi a ní, gbuwa gbuwa gbuwa, ngítí kuṛúngba nda kí 'dúcu go cúku'dée.

³⁸ Yésù, nì mi'dú'duné, kí doné gá do éyì 'dága. Zí 'yì lódú kacíga ga ba ìnyiyé úru wo, kídí, “Áko, 'Yì 'dódo ledre, sómù eyì ledre umbu bì azé go úyu a, ba wá?”

³⁹ Zía ìnyìógúné, úku ledre zí síli kpá kí kùṛùmù iní kídí, “Ídí tóro tí.” Zí síli tóroné tí, zí mongú gboṛù bì bì gáa ba ídìne síí.

⁴⁰ Zí Yésù óyó komoné úku ledre zí 'yì lódú kacíne ga gére née kídí, “Áyi, érésé ngìrì gì zí 'dì? Ngúnṅusé aka esé ledremá fú lá wá?”

⁴¹ Zí ngìrì ledre bì Yésù mengì née ólúne royé gbála, zíye tónóye úku ledre dengbìye kídí, “Bì káa lárá 'yì 'dì, bì síli kí kùṛùmù iní uwúní ledre ené gba ye ní?”

5

Yésù lagaoyó dokéké gì simi ngítí o'do (Lúru kpá Matáyo 8:28-34, Lúka 8:26-39)

¹ Zí Yésù kí 'yì lódú kacíne e go 'dógù bì ndéréóguyé simi gara bì Gerésa ní. ² Simi bì Yésù nì go ndítíógù gì simi kuṛúngba ní, zí ngítí o'do kí dokéké siminé ólúógúné gì dongará bì e zía. ³ O'do máa née, ambá bì ndìṣì ené nda yì ené kóo sù bì e íri. 'Yì bì nì útúásá ódó wo abú kpá gba cú kí ká'dá késì ní ndaá. ⁴ Odó andání

kóo sɪndɪa kí sɪlɪa go miódó ándá kí ká'dá késɪ ndɪsɪ 'dɛcɪ yée gɪ roné fú lá mi'décɪ, gɪ zía, cóngó roa ofu kóo go. 'Yì bɪ zía útúásáne gba gɪ ro 'dí'bingéri wo ní ndaá kpá wá. ⁵ Kí'dí bɪ nɪ go dongará bi máa ga gére née íri, togú kí kadra togú kí ndulú yá, zía ndɪsɪ gbúrógbóne 'dága kpá ndɪsɪ kí ɔngó roné kí tutú e.

⁶ Simi bɪ o'do née lúrúndíki Yésu gɪ gbála ní, geré zía ngásáóguné zía íri, zía útúne gbri do ngúrú sɪndɪne bi kó'dú Yésu. ⁷ Zía gbúrógbóne 'dága kídí, “Yésu, yìi Owú 'bì Lomo bi komo ere ní, éyí bɪ ìli gɪ zíma ní 'dì? Ídí lólóbú zíma do komo Lomo kídí, ógɔ eyí ba gɪ ro méngɪ bisinyí ledre kíma wá.”

⁸ O'do née uku ledre kenée gɪ zía bi Yésu úku ledre zí dokéké née kídí, “Ólúógɔ gɪ simi o'do née mu.”

⁹ Zí Yésu ndú'yú wo kídí, “Ìrìyì náambi?”

Zía úkulúgu ledre zí Yésu kídí, “Ìrìmá Owútú'dú, gɪ zía bɪ, azé tú'dú ní.” ¹⁰ Zía ndɪsɪné dódó roné ro Yésu kíngaya kídí, “Ndá lágaóyó zée gɪ ore wá.”

¹¹ Tú'dú mukúrú e niyí kóo gbóo ore, ndɪsɪní ánu éyí dogboru landa. ¹² Zí dokéké ga gére née dódó royé zí Yésu kídí, “Kása zée ndéré ndɪsɪ simi mukúrú ga bi 'dáa ba.” ¹³ Zí Yésu í'bì misi'di zí dokéké e ólúógɔyé gɪ simi o'do née, zíye ndéré ólúye simi mukúrú e. Zí tú'dú mukúrú ga gére née éyí 'bì álifú gbre, ìnyiyé ru ndúrú'búye gɪ do gboru landa, ndéré útúye mbá simi mongú mikavu do úyuyé mbá.

14 Zí 'yì 'bá'bá mukúrú ga gére née ìnyiyé ngásáye úku 'dódo ledre bi menḡi roné née simi gara, kpá kí ngíti géyì bi ga bi gbóo gbóo ore ní mbá. Zí 'yì e óguyé mbá lúru ledre bi menḡi roné née. 15 Simi bi oguní zí Yésu ní, zíye ndíki o'do bi Yésu lagaogu dokéké e ḡi simi a ba kí ndísi bilámáne kí bongó roné. Zí ngiri menḡi 'yì ga gére née kíngaya.

16 'Yì ga bi lurúní ledre bi menḡi roné zí o'do née, kpá kí wo bi zí mukúrú e ní, zíye ndísiyé úku a zí lafúye e. 17 Zí 'yì máa ga gére née ndísi dódó royé ro Yésu, idí mu olúogu ḡi simi káḡá eyé ḡi ore 'dá'ba.

18 Simi bi Yésu ékí go simi kuṙungba ní, zí o'do bi dokéké e olúoguní ḡi simi a ní dódó roné ro Yésu yéé idíní ndéré kéne. 19 Yésu ṅunḡu ené zíye ndéréye kéne wá, tí lá zía úku ledre zía kídí, “Ndá'ba aka 'be zí 'yì eyì e, zíyì líkpí bilámá ledre bi Ngére Lomo menḡi zíyì kí bilámá mimbé'dené ní zíye.” 20 Zí o'do née ìnyiné ndéréne kí úku 'dódo ledre bi Yésu menḡi zía née zí 'yì e simi káḡá bi Dikapolísì kí tú'dú gara ga bi ore sokó ní mbá. Zí tara 'yì ga bi kóo ore ní ìdríne mbá miḡdrí.

*Yésu romo do umbu kí ndíyá
(Lúru kpá Matáyo 9:18-26, Lúka 8:40-56)*

21 Zí Yésu ékílúgu roné simi kuṙungba zía 'dógu bi sága ḡi 'dí kéri, zí tú'dú 'yì e kpá ìnyiyé yóko royé gbaá cigí a do gbúróngó mikavu Galiláya íri.

²² Zí ngúru mongú 'yì 'bì 'Dìcì Kótruro kí ìrìné Yáyíro óguné írì. Simì bì lurúndiki Yésù ní, zía ógù ndìshìné ndoo sí sùndí Yésù, ²³ ngúnṅú roné kíngaya kídí, “Áko, mongú 'yì, nyíma nì kí ndíyá zaá o'buó'bu ógù aka ndéré óto sílìyì roa, gì ro zí ndíyá máa née ùkùne gì roa zía ídìne trìdrì.”
²⁴ Zí Yésù ìnyiyé ndéréye kí o'do née.

Zí tù'dù 'yì e útúye ruṅ do kacíye, misi'di eye lolu kóo zíye wá, ndìshìní nda ndéré kí ìtrì royé miìtrì.

²⁵ Ngítì kára nì kóo dongará 'yì ga gère née kírí née kí ndíyá ká'dá 'bì kará e roné, simìbi doa kíe go sokó doa gbre. ²⁶ Gamá zí tù'dù dokotóro e go má, zí kèsì ùkùne gì zía miùkù, tí lá ndíyá tatá nda yì ené roa 'dá'dá. ²⁷ Simì bì kára née uwú ledre Yésù ní, geré zía ndéréne gì 'dí sogo a gì dongará tù'dù 'yì ga gère née óto sílìne ro bongó bì ro Yésù ní. ²⁸ Zía somù ledre kídí, “Togù máoto sílìma lá ro bongó ené yá, ndíyá ba nì ùkù gì romá.” ²⁹ Simì bì mengì kenée ní, geré zí ndíyá née ùkùne gì roa. Zía ówo a kídí simì sanáne eme go.

³⁰ Zí Yésù kpá ówo a kídí roko'bu bì siminé ní mengì moko go. Zía lúru bì 'dí sogoné, zía ndúndu'yú kídí, “Ambí oto sílìne ro bongó amá ne?”

³¹ Zí 'yì lódù kacíga úku ledre zía kídí, “Mongú 'yì, 'Lúru aka lá tù'dù 'yì ga bì gbaá cigíyì ba, áyí ówo 'yì bì oto sílìne royì ní káa be 'dì? ”

³² Abú ndotó, Yésù nì kpá fú ndìshì lúru bì kere gì ro ówo 'yì bì oto sílìne roné ní. ³³ Zí kára née owo ledre bì mengì roné zíne ní, zía óguné kí

mbé'bé gi zí ngìrì útúne sị sịndị Yésu, do úku ledre e gi do biné zí Yésu. ³⁴ Zí Yésu úkulúgu ledre zía kídí, “Owú 'bì amáa, ndíyá ụkú go gi royí, gi zía bì ngúngu ledremá ní. Ndéré mu bilámáne 'dó'dó lolu wá.”

³⁵ Simi bì Yésu nì aka ndịsị ódro ní, zí ngíti géyì 'yì e óguyé gi 'be 'bì Yáyi, zíye úku ledre zí Yáyi kídí, “Mongú 'yì, nyíyì ootomo 'dówú go. Ndá lolu 'dó'do mongú 'yì née wá.”

³⁶ Ledre née ata ené kóo kací komo Yésu wá, zía ìnyìné úku ledre zí Yáyi kídí, “Lomo royí ndáa úyu wá, ídí lá ngúngu ledremá.”

³⁷ Yésu ili ené zí tú'dú 'yì e lódú née wá, lá duú Pétero e kí Yakóbo e kí lúnduné Yiwáni e. ³⁸ Niyí ógu bì 'be 'bì Yáyi íri ní, tú'dú 'yì e niyí go ini ini kí mbúmbú'dú. ³⁹ Zí Yésu ìnyìné ólúne 'dící ini, zía úku ledre zí 'yì ga bì íri née kídí, “Ndásé ini ini wá, owú née uyu ené wá, 'du'du yì ené née lá mì'dú'du.” ⁴⁰ Zí 'yì ga bì 'dící íri née útúye coo kúgú wo mikúgú.

Gi do kací bì uku ledre zíye ólúóguyé sága ní, zía 'dí'bi 'bụmíowú kí mbágáa nda kí 'yì lódú kacíga ga bì niyí kéye ní do ólúókpóye simi ngíti simi 'dící bì otoní umbu owú née simi a ní. ⁴¹ Zí Yésu 'dí'bi sílí owú née do úku ledre zía kí tara Aráma kídí, “Talita kúmụ” kídí, “Nyíma, ìnyiógu mu 'dága” ⁴² Geré zí owúkára née úrúne, zía ìnyiógúné 'dága ndịsị gámáne. Zí tara 'bua kí mbágáa kí 'yì lódú kací Yésu ìdríne mbá mīdrí. ⁴³ Zí Yésu úku ledre o'buóbụ zí 'bua kí mbágáa kídí 'yì e ndaní aka ówo ledre bì mengi roné née

wá. Zía kpá úku ledre zíye idíní í'bí éyí miánu zía ánu a.

6

*'Yì e asiní gì ro Yésu simi Nazeréta
(Lúru kpá Matáyo 13:53-58, Lúka 4:16-30)*

¹ Gì do kací ledre née ní, zí Yésu e ìnyiyé kí 'yì lódú kacíne e gì ore ndá'balúgu royé simi Nazeréta, owú gara bi Yésu ngoró simi a ní. ² Simi ngíti Sílí 'bì 'Dówúro zí Yésu ndìsiné 'dodo ledre zí tú'dú 'yì e simi 'Dìcì Kótruro. Zí tara 'yì e ìdrìne mbá miìdrì kí úwú ledre ga bi ndìsì úku yée ní.

Zíye ndìsìyé úku ledre kídí, “O'do ba ndiki mongú ówo ledre bi 'dényé káa ba gì 'da? Ambí 'dodo ledre ga gére née zía ne? Sara aka lá roko'bu bi ndìsì méngì m̀ngburoko ledre ga gére née kíe née, ndiki gì 'da?” ³ Zí ngíti géyì 'yì e úku ledre kídí, “Née ndaá 'yì yéme éyì e gì simi kágá ba wá? Bi ni owú 'bì Maríya bi lúnduga niyí Yakóbo, Yoséfa, Yúda kí Simúna e ní wá? Lémìga ndìsiní ndìsì fú kize ona” Zíye lúrucáyì wo do ásiyé kí ngún̄gu ledre ené. ⁴ Yésu ya zíye ní, “'Yì lón̄gó e ndìsiní óto úndru nébì ye. Togú nda 'be yá, s̀m̀uga otoní eyé úndrua wá.”

⁵ Gì zía bi tú'dúye ngún̄guní ledre ené wá ní, mengì ené ledre ga bi kí roko'buyé ní ore wá, 'di'bioyó ndiyá lá gì ro ngíti géyì 'yì e. ⁶ Zía kóo ndìsiné s̀m̀úló'bó ledre bi 'yì ga gére née ngún̄guní ledrené, gì zía wá ní.

*Yésu kasa 'yìmíkása e sokó doa gbre
(Lúru kpá Matáyo 10:5-15, Lúka 9:1-6)*

Zí Yésu ìnyiyé ndéréye simi owú gara ga bi gbóo gbóo ore ní, kí 'dódo ledre zí 'yì e.

⁷ Nda simi ngíti sílí, zía ndóloyóko 'yìmíkása ené ga bi sokó doa gbre (12) ní, zía í'bí roko'bu zíye ídíye do dokéké e, zía kása yée gbre gbre.

⁸ Zía úku ledre zíye kídí, “Simi mindérése, ídísé 'dí'bi lá dùú ngbángbá. Ndásé 'dí'bi kombo e, ambata e, kí késí wá. ⁹ Wará bi sındise ní asá go, ndásé 'dí'biróngó bongó wá.

¹⁰ “Togú ógusé go simi ngíti gara, ídísé ndísi simi 'be bi 'dí'biní sée go simi a simi sumu ní ásé nda fú ókpó gí ore. ¹¹ 'Be máa wo bi 'dí'biní sée simi a simi sumu wá, uwúní ledre esé kpá simi a wá ní yá, ídísé ú'bu 'buru gí ro sındise cikí ore simi bi ásé go ndéréókpó ní gí ro zía 'dódo a kídí, asiní go gí romá.”

¹² Zíye ndéréókpóye, ndísi úku ledre zí 'yì e, idíní óyóló'bó mimbé'deyé. ¹³ Zíye lágaoyó dokéké e gí simi tú'dú 'yì e, zíye súsú'bu ro tú'dú 'yì ndíyá e, zí ndíyá eyé úkúne.

*Ledre umbu Yiwáni Babatiza
(Lúru kpá Matáyo 14:1-12, Lúka 9:7-9)*

¹⁴ Zí ngére Eróde* úwú phanda ledre Yésu. Zí ngíti géyì 'yì e ndísiyé úkuló'bó ledre kídí, “Yiwáni 'yì bábátizí 'yì e bi kóo ufuní wo ba, urú

* **6:14** 6:14 Ngére Eróde: Ndísiní ndólo wo Eróde Ánítipasi. Ní wotí mongú ngére Eróde bi kóo ní ngére simi sındí kadra bi arání Yésu ní. Eróde Ánítipasi ní kpá ngére bi onzó Yiwáni Babatiza simi sígini do úfu wo ní.

go ne, ndiṣi méngi ledre ga bi kí roko'buyé gére néesi gi zí kényi néesi.”

¹⁵ Ngíti géyi 'yi e ya, Yésu ni, “Nébi Iliya kóna ní.” Ngíti géyi ya, “Ni ngúru nébi gi dongará nébi ga bi kóo 'desi ní.”

¹⁶ Simi bi Eróde uwú ledre ga bi 'yi e ndiṣini úku yée gi ro Yésu kenée ní, zía úku 'bi ené kídí, “Zí Yiwáni kóo máúfu wo ní, úrúne néesi go tí ne ma'di?”

¹⁷ Eróde 'di'bi kóo Erodiya me'be lúnduné Phílipo. Zí Yiwáni úku ledre kídí ndaá bilámáne zía méngi kényi kenée wá. Zía 'dí'bi Yiwáni óto wo simi siginí. ¹⁸ Yiwáni ya kídí, “Ndaá miútúásáne zíyi 'dí'bióyó kára gi zí lúnduyi† nda zíyi wá.”

¹⁹ Gi zí kényi néesi ní, kémbi 'bú Yiwáni ndaá kóo do Erodiya wá. Zía kóo óto ledre siminé kídí, néesi ni úfu Yiwáni 'búo. ²⁰ Eróde ndiṣi kóo éré kí úfu Yiwáni kpá ngiri, gi zía owo bú kídí, Yiwáni luyú ené ledre wá. Zía úku ledre zí 'yi 'bi siginí e idini lúru bi kací a. Abú ledre bi Yiwáni ndiṣi kóo úku a ní ndiṣi 'dó'do sómú ledre ené yá ili kóo kpá fú ndiṣi úwú yata ledre e gi zí Yiwáni.

²¹ Zí misi'di líkpíne zí kára néesi Erodiya, gi ro úfu Yiwáni. Eróde méngi ayímbi 'bi síli bi kóo arání néesi simi a ní. Zía ndóloógu mingburoko 'yi ené e kpá kí mingburoko manda ga bi 'bi asikiri e‡ ndiṣini méngi moko kéye simi kángá

† **6:18** 6:18 Lúndu Eróde: Lúndu néesi ni aka kóo tí kí komoné zí Eróde Anítipasi 'dí'bi me'bea Erodiya gi zía zíne káa do kára. ‡ **6:21** 6:21 Mongú manda 'bi asikiri e: Ndiṣi lúru bi kací asikiri e álfu. Ni 'bi ené do manda ga bi 'bi asikiri e ní.

bì Galiláya ní. ²² Zí nyí Erodíya ólùne ndìsì lé'bé ke'bi, zí rokinyi méngì Eróde e kí 'yì ga bì kóo ndìsìní ánu éyì kéye ní mbá.

Zí Ngére ìnyìné úku ledre zí owù née kídí, “Éyì bì ìli zíma í'bí a zíyì ní 'dì? Mááyí í'bí a zíyì.”

²³ Zía ìnyìné lolóbù zí owù née kídí, “Tí lá éyì bì ìli wo ní mááyí í'bí a zíyì, abú yana kàngá bì mááyí ngére simi a ba.”

²⁴ Zí owù née ngásáne ndú'yú mbágáne kídí, “Máídí úku ledre 'dì?”

Mbágáa ya zía ní, “Idíní í'bíogù kúrógbó do Yiwáni 'yì bábátízí 'yì e zíyì.”

²⁵ Zí owù née geré ìnyìné ngásándá'bané úku ledre zí ngére kídí, “Máíli idíní í'bíogù kúrógbó do Yiwáni Babatíza zíma do éyì ona.”

²⁶ Zí bì sínyìne ro ngére gbála. Nda lá, gì zía bì, lolóbù go do komo 'yì ga bì ndoloogù yée ní, zí ngìrì méngì wo asi wá. ²⁷ Zía kása 'yì kídí, “Ndéré mu úfu Yiwáni zíyì óguyì kí kúrógbó doa gírí.” Zí asikíri née ndéréne simi sígìní íri, zía úfu Yiwáni, zía óngò 'dècì goa, ²⁸ do ógùnè kí kúrógbó doa do éyì, zía ìnyìné í'bí a zí owù née. Zía ndéréne kíe í'bí a zí mbágáne. ²⁹ Simi bì 'yì lódú kací Yiwáni uwúní ledre a ní, zíye óguyé 'dí'bi umbu a, ndéréye kíe óto a.

*Yésu í'bí éyì miánu zí 'yì e álifù ìnyì
(Lúrú kpá Matáyo 14:13-21, Lúka 9:10-17,
Yiwáni 6:1-14)*

³⁰ Zí 'yìmikása e ndá'baóguyé, zíye úku 'dódo ledre ga bì mengìní yée kí ledre ga bì 'dodoní yée zí 'yì e ní, mbá zí Yésu ma'dáa.

³¹ Née ní zí tǔ'dǔ 'yì e nda kóo ndìsì kí ógù zíye gbúrú gburu gbúrú gburu, sǐndì kadra zí Yésu ánu éyì kí 'yìmikása ené e ndaá. Zía úku ledre zí 'yìmikása ené e kídí, “Nderézé aka mu do ngíti owú bi gì ro zise aka 'dówúrosé cúku'dée.”

³² Zíye ìnyiyé ngúcuyé kí kuṙungba ndéréye do ngíti owú bi. ³³ Zí tǔ'dǔ 'yì e lúrú yéé kí ndéré, zíye tónóye óguyé gì simì gara ga bi ore ní mbá, ndìsì ngásáye ruṙ gì do gbúróngó, ógúutu royé fì ye gì zí Yésu íri. ³⁴ Simì bi Yésu ekìogù gì simì kuṙungba ní, zía lúrú tǔ'dǔ 'yì ga gére née, zí leríye méngì wo, gì zía niyì kacì komoa káa zí kábìrìkì ga bi 'yì lúrú bi ndaá kacíye wá ní. Zía tónóne 'dódo tǔ'dǔ ledre e zíye.

³⁵ Nda go kí tagá, zí 'yì lódú kacíga óguyé úku ledre zía kídí, “Mongú 'yì, bi ba 'be ndaní doa wá, kadra utú kpá go. ³⁶ Ídí úku ledre zí 'yì ga ba ndéréye do bi ga bi gbóo gbóo kára ní ní, gì ro zíye úgú éyì miánu, zíye ánu a.”

³⁷ Zí Yésu úku ledre zíye kídí, “Ídísé í'bí éyì miánu zíye.”

Zíye úkulúgu ledre zí Yésu kídí, “'Yì ga gére née ofuní go. Abú kèsì idí ba gáa zize ona kpá za cú kèsì 'bí 'yì bi méngì moko gì roa simìbi kíé'do ní yá, utúasá fú lá úgú éyì miánu, zía ásáne kí 'yì ga gére née wá.”

³⁸ Zí Yésu ndú'yú yéé kídí, “Ambata ni zise kírí née mbá ndu?”

Simì bi nderení lúrú a ní, zíye óguyé kí ledre kídí, “Ambata ni íri lá duṙ ìnyì, kí minzéré kénzé e gbre.”

39 Zí Yésu úku ledre, idíní ífíbáyí 'yì ga gére née zíye ndísiyé bi do súwú e ore. 40 Zí 'yì e ndísiyé bi e mǐngúngúcuá, ngíti géyì míya, ngíti géyì cì gbre doa sokó. 41 Zí Yésu 'dí'bi ambata bi ìnyì kí mǐnzéré kénzè ga bi gbre née, zía lúru bi komo ere 'dága, zía í'bí mbófo éyì zí Lomo, do 'déweífi simi a. Zía í'bí yée zí 'yì lódú kacíne e ífi yée zí 'yì e. Zía ífi mǐnzéré kénzè ga bi gbre née kacíye kpá kenée. 42 Zí 'yì ga gére née ánu éyì, zía útúásáne kíye kpìni. 43 Zí lódú kacíga 'dó'dúyóko nyunyú ambata kí kénzè bi 'yì e lereomoní ní, zí gbété e 'dúcuyé kíye sokó doa gbre. 44 'Yì ga bi kóo anuní éyì née ní, oloní ya'dá e mbá álfu ìnyì.

Yésu nderé do iní

(Lúru kpá Matáyo 14:22-33, Yiwáni 6:15-21)

45 Geré gí ore, zí Yésu kása 'yì lódú kacíne e ndéré 'bí eyé 'dá'dá kí kuṙungba sóngó née simi Beteseyída. Zía aka ídíáká 'bí ené 'dá'ba úku ledre zí 'yì ga gére née ndá'bayé 'be. 46 Simi bi uku ledre go zí 'yì ga gére née kídí bayiní mu ní, zía ékíne do landa iní iní zí Lomo.

47 Zía ndísiné do gbúróngó íri ngúcuné gí kí tagá, zí 'yì lódú kacíga ndéréóguyé kí kuṙungba yana mongú mǐkavu. 48 Zí Yésu lúruéndíki 'yì lódú kacíne e kí 'dó'dó kí ndéré yana iní, gí zía bí síli ilí 'dìyì roné yóo doyé ní. Nda go kí sí ndóndó zí Yésu tónó ndéréne do iní zíye íri, zía áyíne ókpóomo yée. 49 Zíye lúruéndíki Yésu kí ndéré do iní, somúní 'bí eyé kídí, nì 'yì lára, zíye

tónó gbúrógbóye gi zí ngiri. ⁵⁰ Simi bi ìnyìní mbá lúrúndíki Yésu ní, zí ngiri méngi yée kíngaya.

Zí Yésu úku ledre kídí, “Ndásé éré ngiri wá, ídísé ódó mimbé'desé née yi ené máa.” ⁵¹ Zía ékíne zíye simi kurúngba, geré zí mongú síli bi gáa née ndécíne, zí bi ídíne síí. Zí ledre née lútúne komoyé. ⁵² Abú lurúní ledre bi Yésu méngi zía óyóló'bó ambata bi cúku'dée ní, ídíne mongú éyí zí tǔ'dú 'yi e mbá ánu a ní, go cú kí komoyé yá, zí sómú ledre eyé 'dútúné owo'di'biní ini ledre gi simi a wá.

⁵³ Simi bi 'doguní bi go sága ní, zíye ndéréye simi gara bi Geneseréta ní, zíye ìnyiyé ódóngèrì kurúngba ore. ⁵⁴ Simi bi ekìoguní ní, geré zí 'yi e ówo a kídí Yésu ogú née ne. ⁵⁵ Zí 'yi ga gère née báiyé simi gara ga bi ore ní mbá kí ìmbíogú 'yi ndiyá eyé e zí Yésu tí káa zí bi lengbe ndìsiní méngi a togú owoní go ya Yésu ni go ore ní. ⁵⁶ Bi ga bi za mbá Yésu ndìsi ndéré doyé ní, 'yi e ndìsiní ìmbíogú 'yi ndiyá eyé e zía, togú simi sùu zíye ndìsi dódó royé roa gi ro zí 'yi ndiyá eyé e 'dí'bi lá gba tara bongó bi gi roa ní. Yée ga bi 'di'biní sílìye roa ní, zí ndiyá eyé úkúne gi royé mbá.

7

Yésu 'dodo ledre gi ro ondú 'bi Yúda e (Lúrú kpá Matáyo 15:1-9)

¹ Kadra kíé'do zí Farusáyo e kí ngíti géyi 'yi 'dódo lorú ga bi oguní gi simi Yerusaléma ní yóko royé cigí Yésu. ² Zíye lúrúndíki ngíti géyi 'yi lódú kací Yésu kí ndìsi ánu éyí kí “ìndri”

née kídí luguní s̄l̄iye kí wá. ³ Yúda e, ḱngaya kí Farusáyo e, anuní eyé eyí geré miánu wá, niyí aka lúgu s̄l̄iye kací ondú eyé kí. ⁴ Togú nda'baoguní go gí simi s̄uú yá, niyí aka lúgu s̄l̄iye kí niyí fú ánu éyí. Zíye nd̄is̄iyé kpá lódú kací ngíti géyí ondú ga b̄i káa zí lúgu simi éyí ga b̄i nd̄is̄iní ánu éyí simiyé ní.

⁵ Zí Farusáyo e kí 'yí 'dódo lorú ga gére née ndú'yú Yésu kídí, “Éyí b̄i 'yí lódú kacíyí menginí ledre e gí zía kací lorú 'b̄i ondú 'b̄i m̄ingburoko 'yí ezé e gí zía wá ní 'di? B̄i zíye nd̄is̄iyé ánu éyí geré miánu, luguní s̄l̄iye kí wá ní?”

⁶ Zí Yésu úkulúgu ledre zíye kídí, “Ábuwá, néb̄i Isáya uku kóo gí rosé tí mbigí ledre kídí, “‘Yí ga ba nd̄is̄iní óto úndrumá lá duú do tarayé,
tí lá m̄imbé'deyé ni yí ené gí romá gbála.

⁷ Nd̄is̄iní mbófo máa lá gbékp̄ine,
nd̄is̄iní tí 'dódo ledre ní, tí lá yí eyé lorú eyé 'b̄i 'yíma'dí e.’

⁸ Ótoómosé mbigí lorú 'b̄i Lomo kenée, zise nda yí esé lánýáse ro ondú esé 'b̄i 'yíma'dí e.”

⁹ Zía úku ándá ledre zíye kídí, “Nd̄is̄is̄é lé'bé'dófu do lorú 'b̄i Lomo, zise nd̄is̄is̄é m̄engí ledre esé e kací ondú 'b̄i bulúndusé e. ¹⁰ Músa i'bí kóo lorú 'b̄i Lomo go zise kídí, ‘Ídí óto úndru 'buyí e kí mbágáyí. 'Yí b̄i ni uku tara sinyí zí 'buné e kí mbágáne ní, idíní úfu wo 'dá'ba.’

¹¹ Nd̄is̄is̄é 'dódo lorú b̄i 'b̄i bulúndusé e ní zí

7:7 7:7 Isáya 29:13 **7:10** 7:10 Ólúógu 20:12, Gbre lorú 5:16

7:10 7:10 Ólúógu 21:17, Lévi 20:9

'yi e kídí, togú 'yi 'bua togú mbú mbágáa ili sáká éyí gí zía yá, ni miútúásáne 'yi née idí úku ledre zí 'buné née togú mbágáne kídí, 'Éyí bi máíli sáká yíi kíe ní, ndaá lolu wá, máí'bí go zí Lomo.' ¹² Ndísisé née go síniónzó 'yi e, sakání lolu 'buyé e kí mbágáye wá. ¹³ Ótoómosé lorú bi 'bi Lomo kenée, zise lánýáse ro ondu esé. Zise ndísisé méngi tú'dú ngíti géyí bisinyí ledre e."

¹⁴ Zí Yésu ndóloógú tú'dú 'yi e, zía úku ledre zíye kídí, "Ídísé aka úwú ledre bi mááyí úku a ba, zise ówo ini ledre gí simi a. ¹⁵ Éyí bi 'yíma'dí ánu siminé ní, oto ené wo zía ídine bisinyíne do komo Lomo wá. Bisinyí ledre bi ndísi olúogú gí tara 'yi ní, ndísi óto 'yi ne, zía ídine bisinyíne do komo Lomo. ¹⁶ 'Yi bi mbílía uwú ledre bú ní, idí úwú ledre née bilámáne."

¹⁷ Simi bi Yésu nda'baní nda gí ore go 'be, niyí go 'dící ní, zí 'yi lódú kacíga ndú'yú wo gí ro muruwayi bi gáa uku née. ¹⁸ Zía úku ledre zíye kídí, "Ówosé esé ini ledre gí simi ledre bi gáa máúku née fú lá wá? Máyá, éyí bi 'yíma'dí anu wo siminé ní, oto ené wo zía ídine bisinyíne do komo Lomo wá. ¹⁹ Éyí miánu nderé ené ndísi simi mimbé'de 'yi wá, ndísi lá simi 'yi, nda girí, zía olúoguné gí simi a sága. Éyí miánu e mbá niyí bilámáye gí ro ánu yée."*

²⁰ Zía ñnyiné kpá úku ngíti ledre kídí, "Éyí bi ndísi 'dí'bióyó 'yi gí ro Lomo 'dá'ba ní, ni lá dujú

* **7:19** 7:19 Éyí miánu bi utúasá wá ní: Lorú 'bi Músa uku kídí Yúda e ndaní ánu ngíti géyí bangá ga bi esiyé utúasá zíye ánu a wá ní wá. Lúru simi Leví 11.

bisinyí mimbé'de 'yì. ²¹ Gí zía 'yì bì mimbé'dea emengú ní, bisinyí misómú ledre niyí ndìsì ógù zía káa zì: méngì 'berì, kí úgu ugu, kí úfu 'yì e, kí só'do ro'yì kí 'yì bì ófúsé rosé kéne wá ní, ²² kí óto 'bú éyì 'bì 'yì e, kí ngíti géyì bisinyí ledre e, kí lónodo 'yì e, kí ledre bì ndìsì 'dí'biógu komokenyí ní, kí óto bisinyí mimbé'de ro 'yì e, kí líkpì irì 'yì, kí ìlì, nda kpá kí bìcayi ledre e. ²³ Bisinyí ledre káa zì ga gére ní, ndìsìní ólúógu gí simì mimbé'de 'yì, zíye óyóló'bó 'yì bisinyíne do komo Lomo."

Yésu yomo nyì 'yì lóngó
(Lúrú kpá Matáyo 15:21-28)

²⁴ Zí Yésu ìnyìné gí ore ndéréne simì gara bì Táyire ní. Zía ólúne simì ngíti 'dìcì ili ené kóo zì ngíti 'yì ówo a wá. Abú kenée ndotó, ledrea utúasá ené ló'bo wá. ²⁵ Ngíti kára nì kóo ore nyí a nì kí dokéké simíné. Simì bì uwú ledre kídí Yésu nì simì ngíti 'be ore ní, zía geré óguné útúne do ngùrù sìnđine bì kó'dú Yésu. ²⁶ Kára máa née nì nyí 'yì 'bì Gírìgì arání wo simì kángá bì Sùrìya bì ndìsìní kpá ndólo a Fonìsiya ní. Zía ógù dódó roné zì Yésu idí ndéré lágaóyó dokéké gí simì nyíne 'dá'ba.

²⁷ Zí Yésu úkulúgu ledre zía kídí, "Éyì miánu 'bì owú e idíní ánu yì eyé ye, ndaní í'bì a zì ìsì e wá."†

† **7:27** 7:27 Éyì miánu bì i'biní zì ìsì e ní: Yúda e ndìsìní ndólo 'yì ga bì ngárá ndaní Yúda e wá ní ìsì e.

28 Kára née ya, “Ni tí káa zí bi úku née Ngére. Abú kenée ndotó, ìṣì niyí 'dó'dù 'bi eyé gbóo nyunyú a bi ni ndìṣì ẹ́ẹ̀re ẹ̀gi tara owú maáge ní.”

29 Yésu ya zía ní, “Ódro go bilámáne, ndá'ba mu 'be, dokéké olúoguní ẹ̀gi simi owú 'bi eyí go.”

30 Zí kára née ndá'balúgu roné 'be, zía ógundíki owú kí 'dú'du dokéké olúoguní ẹ̀gi simia go.

Yésu líkpí mbílí mimbílí ngbutú

31 Zí Yésu ìnyìné ẹ̀gi simi gara bi Táyire, ndéréne kpurú ẹ̀gi simi wo bi Sidóna ní, zía ndéréóguné do mikavu Galiláya, zía ndéréókpóne simi Dikapólisi. 32 Zí ngítì ẹ̀gẹ̀yí 'yì e óguyé kí ngítì o'do, ni mimbílí ngbutú, odroenzi roné ẹ̀gi zía wá, zíye dódó royé ro Yésu, idí óto sílìne ro o'do née.

33 Simi bi Yésu 'dí'bi o'do née ndoo 'dí sogo ní, zía éṣì nzisílìne gu mbílía. Zía lú'bu súrú, zía óto a do dondene o'do née. 34 Zí Yésu ìnyìné lúrú bi komo ere 'dága, zía 'dówúne difi, zía úku ledre kídí, “Éfata” ledre ẹ̀gi simi a kídí, “Líkpí mu” 35 Geré, zí mbílí o'do née líkpíne, zí dondenea kpá líkpí roné, zía tónó ndìṣì ódroné zí 'yì e bilámáne.

36 Zí Yésu úku ledre kídí, “Ndásé aka úku 'dódo ledre née zí 'yì e wá.” Abú uṣuomo yée kenée ndotó, ukutatání nda yí eyé ledre née 'dá'dá.

37 Simi bi 'yì e uwúní ledre née ní, zía lútúne kací komoyé, zíye úku ledre kídí, “Ábuwá, Yésu ni yí ené bilámá 'yì. Mengiyeme ofu ledre e go.

Yeme 'yì ga bì odroní wá ní zíye ódroyé. Yée ga bì mimbílí ngbutú e ní, zíye úwú ledre.”

8

*Yésu i'bí éyì miánu zí 'yì e álifu eso
(Lúru kpá Matáyo 15:32-39)*

¹ Simi ngíti sɪndɪ kadra, zí tɪ'dú 'yì e kpá yóko royé. Simi bì éyì miánu ndaá lolu zíye wá ní, zí Yésu ndóloógu 'yì lódú kacíne e úku ledre zíye kídí, ² “Lerì 'yì ga ba mengì máa yáa go míméngì, mengizé kéye kúra go sɪlì ota, éyì miánu ndaá zíye wá. ³ Utúasá zíma ótoómo yée ndá'bayé 'be kí 'bú wá, komoyé ni ùlú do mɪsɪ'di, zíye útúye gì zía ngíti géyì oguní gì gbála.”

⁴ 'Yì lódú kacíga ya zía ní, “Azé ówo éyì miánu simi súwú ona í'bí a zí tɪ'dú 'yì e káa zí ga gére née gì 'da?”

⁵ Zí Yésu ndú'yú yée kídí, “Ambata ni zise kírí née ndu?”

Zíye úkulúgu ledre zía kídí, “Ambata ni lá dụú ìnyì doa gbre (7).”

⁶ Zía úku ledre zí 'yì e kídí ndìsìsé aka bì. Zía 'dí'bí ambata ga bì ìnyì doa gbre (7) née, í'bí mbófo éyì zí Lomo gì royé, zía 'déweífi simiyé, í'bí yée zí 'yì lódú kacíne e gì ro ífi yée zí 'yì e, zíye méngì a tí kenée. ⁷ Mìnzeré kénzè e niyí kóo kpá bo zíye ore cúku'dée, zí Yésu kpá í'bí mbófo éyì zí Lomo, zía ìnyìné úku ledre zí 'yì lódú kacíne ga gére née, idíní kpá ífi kénzè ga gére née zí 'yì e. ⁸ Zí 'yì ga gére née ánu éyì, zía ásáne kíye mbá. Zí 'yì lódú kacíga 'dó'dúyóko ngítí a bì 'yì e lereomoní ní, kí mbúra e kpá ìnyì

doa gbre. ⁹ 'Yì e niyí kóo tú'dù, ya'dá e niyí 'bi eyé álfu eso (4,000). Zí Yésù í'bí misi'di zíye ndá'bayé 'be 'bi eyé e. ¹⁰ Geré zíye ìnyì 'bi eyé kí 'yì lódù kacíne e ékíye simi kuṙúngba ndéréye simi ngíti kángá kí ìrìné Dalamánúta.

*Farúsayo e uzuní Yésù
(Lúru kpá Matáyo 16:1-4)*

¹¹ Zí ngíti géyì Farúsayo e óguyé úzu Yésù kí ndú'yú kídí, “Ídí méngì ngíti géyì ledre ga bi kí roko'buyé komo ere ní.”

¹² Zí Yésù 'dówúne difi, zía úku ledre zíye kídí, “Éyì bi 'yì ga bi cakaba ba ndìşiní ndúndu'yú gí ro zíye lúru ledre bi kí roko'buyé té kí kí komosé gí zía ní 'di? Máúku zise ma'díi, máútúásá méngì éyì kenée zí 'yì e káa zise née wá.” ¹³ Zía ótoómo yée ore, zía ndá'ba ékílúgu roné simi kuṙúngba, do 'dógu mikavu sága gí 'dí keṙí.

*Bisinyí 'dódo ledre 'bi Farúsayo
(Lúru kpá Matáyo 16:5-12)*

¹⁴ Ábuwá 'yimikása e ootomoligíní ambata go. Wo bi zíye simi kuṙúngba ní nì lá dùú kí'èdo.

¹⁵ Yésù ya zíye ní, “Komosé idí idí rosé. Zise 'bá'bá rosé gí zí bisinyí 'dódo ledre 'bi Farúsayo e kí 'yì 'bi Eróde e bi káa zí 'de'dí bi ndìşiní óto a simi ambata eyé e ní.”

¹⁶ Zíye tónó ódroyé dengbíye kídí, “Uku ledre née kenée gí zía bi ambata ndaá zíze ona wá ní?”

¹⁷ Yésù ówo sómù ledre eyé née go, zía úku ledre zíye kídí, “Ndìşisé ódro gí ro ambata bi ngárá ndaá ní gí ro 'di? Ówoyemesé esé fú

lá ledre née wá? Éyí bi mimbé'desé ni gi zía bisinyíne kenée ní 'dí? ¹⁸ Bi komosé ni bo ní, lúrúsé esé bi wá? Mbílíse uwú ené kpá ledre wá? Sómúndíkisé esé kpá ledre wá? ¹⁹ Simi bi kóo má'déweífi simi ambata ga bi ñnyì (5), zí 'yì ga bi álfu ñnyì (5,000) ní, ngítí a bi kóo anuomoní ní, 'ducuní kóo gbété e ndu?"

Zíye úkulúgu ledre kídí, "Gbété e sokó doa gbre (12)."

²⁰ "Sara yée ga bi kóo ñnyì doa gbre (7) má'déweífi simiyé zí 'yì ga bi álfu eso (4,000) ní, 'dó'dú 'dúcusé kóo mbúra e kí ngítí ye ndu?"

Zíye úkulúgu ledre zí Yésu kídí, "Mbúra e ñnyì doa gbre (7)."

²¹ Yésu ya zíye ní, "Sara née ní ní, ówosé aka ledre gi simi a fú lá wá?"

Yésu líkpí komo o'do simi Beteseyída

²² Zíye óguyé simi Beteseyída, zí ngítí géyì 'yì e 'dí'biógu ngítí o'do komoa ndaá, zíye dódó royé ro Yésu idí óto sílìne ro o'do née. ²³ Zí Yésu 'dí'bi sílì, zíye ólúóguyé kéne gi simi owú gara née sága. Zía óró súrú ro komo o'do née, zía óto sílìne roa, zía ndú'yú wo kídí, "Lúrúndíki éyì e go íri?"

²⁴ Zía lúrú bi cii, zía úku ledre kídí, "Málúrúndíki tí 'yì e go ní, tí lá niyí káa zí kágá e ndìsiní gámá ye ní."

²⁵ Zí Yésu kpá ótoándá sílìne ro komoa, zí komoa líkpíne zía nda lúrúyéme éyì e bilámáne.

²⁶ Zí Yésu úku ledre zía kídí, "Ndá'ba mu 'be, tí lá ndá aka 'dódo royí zí 'yì e simi gara íri wá."

*Pétero uku ledre Yésu kídí ní Kírésìto
(Lùrú kpá Matáyo 16:13-20, Lúka 9:18-21)*

²⁷ Zí Yésu ìnyìyé gì sìmì Beteseyìda gì ore kí 'yì lódù kacíne e, do ndéréóguyé sìmì do 'be ga bì cigí gara bì Kayisariya Phìlipo ní. Sìmì ndéréye do mìsi'di, zía ndú'yú 'yì lódù kacíne e kídí, "'Yì e ndìshìní úku a ya mááyí náambi?"

²⁸ Zíye úkulúgu ledre zí Yésu kídí, "Ngíti géyì 'yì e ukuní 'bì eyé kídí, áyí Yiwáni 'yì Bábátízì 'yì e, ngíti géyì ya, áyí nébì Ilíya, ngíti géyì ya, áyí ngúru nébì ga bì kóo 'desì ní."

²⁹ Zí Yésu kpá ndú'yú ándá yée kídí, "Sara nda sée, úkusé 'bì esé kídí mááyí náambi?"

Pétero ya zía ní, "Áyí Kírésìto."

³⁰ Zí Yésu lórù yée kídí, "Ndásé aka úku 'dódo ledre máa née zí 'yì e wá."

*Yésu uku'dodo ledre umbuné
(Lùrú kpá Matáyo 16:21-28, Lúka 9:22-27)*

³¹ Zí Yésu tónóne 'dódo ledre bì 'yì e niyí méngì née kíe ní zí 'yì lódù kacíne kídí, "Mìngburoko 'yì e, kí manda ga bì 'bì 'yì 'dáná éyì e, kpá kí 'yì 'dódo lorù e niyí karanée ìnyì mbá méngì láráma, zíye úfu máa, gì do kací sílì ota, zíma úrúma." ³² Sìmì bì uku ledre fúó kenée ní, kídí niyí karanée méngì láráne zíye kpá úfu née ní, zí Pétero 'dí'bi wo ndéré kíe ndoo 'dí sogo, ndìshìné úku ledre zía éyì ndaá méngì roné kenée wá.

³³ Zí Yésu óyó kó'dùne zí 'yì lódù kacíne e, zía úku ledre zí Pétero kídí, "Ìnyì gì cigíma íri Satána. Sómù ledre eyì née ndaá 'bì ené 'bì Lomo wá, yì ené 'bì 'yìma'dí."

34 Nda gi ore, zí Yésu ndóloyóko tú'dú 'yì e kpá kí 'yì lódú kacíne e zía úku ledre zíye kídí, “Togú 'yì ili idí 'yì lódú kacíma yá, idí ótoómo ledre ené e mbá zía ìmbì mingbúngbu kágá ené lódú máa. 35 'Yì bì ili yómo roné kí roné ní, omo gú wá. Togú 'yì i'bí roné za mbá zíma kpá gi ro bilámá ledre 'bì Lomo yá, ni idí kí trìdrì bì za fí ní. 36 Abú 'yì ni ba kí éyì ga bì do sogo káṅgá ba za mbá zíne, togú trìdrì bì za fí ní ndaá zía wá yá, éyì ga gére née menginí éyì zía mbá wá. 37 Éyì bì kǐé'do do sogo káṅgá ona yaá ni 'dí'biógú trìdrì bì za fí ní zí 'yì ní ndaá. 38 Togú dokuwu mengi 'yì zía otoomo ledre amá lá gi zí ngìrì 'yì lúyú ledre ga bì iliní ledre amá wá ní yá, simi bì karanée máa Owú 'bì 'Yìma'dí, mááyí ndá'baógú kí maláyika amá e simi roko'bu 'bì Babá ní, dokuwu ni kpá méngi máa zíma ótoómo 'yì máa née.”

9

1 Zía kpá úku ándá ledre zíye kídí, “Máúku zíse ma'díi, ngíti géyì 'yì e gi dongaráse bì ásé tóro née, niyí aka lúru roko'bu bì gi 'be 'bì Lomo ní kí komoyé té kí niyí nda fú úyu.”

Toso Yésu oyólo'bó roné

(Lúru kpá Matáyo 17:1-13, Lúka 9:28-36)

2 Gi do kací sǐlì ìnyì doa kǐrì (6), zí Yésu 'dí'bi Pétero e, kí Yakóbo e, kí lúnduné Yiwáni zíye ndéré ékíye ngúcuyé do ngbángbá landa 'dága. Zí toso Yésu óyóló'bó roné do komoyé do landa íri. 3 Zí bongó bì roa ní óyóló'bó roné bikenyíne kpílélé, ngíti éyì ndaá káa zía wá. 4 Zí

míngburoko 'yì e gbre, Ilíya e kí Músa bí kóo Lomo 'di'bi yéé go 'desì ní, olúóguyé zì Yésu, zíye ndìsì ódroyé kéye.

⁵ Zì Pétero úku ledre zì Yésu kídí, “Yì 'dódo ledre, utúasá miútúasá zize ndìsìzè ona. Nì bilámáne zize yéme kútù e ota kúra, 'bì eyì, 'bì Músa kí 'bì Ilíya.” ⁶ Pétero owo mbì éyì bí nées ndìsì úku a nées wá gì zía ngìrì mengì yéé go míméngì kíngaya.

⁷ Geré zì mongù burungù óguné kùu sólu yéé yeré, zì kúrú 'yì ówùne girì kídí, “Ba Owù 'bì amá, 'búa ofu domá go. Ídísé úwú ledre gì taraa.”

⁸ Zíye lúru bí cigíye gbaá, lurúndikiní lá dùú Yésu, Músa e kí Ilíya ndaní eyé lolu wá.

⁹ Nda simi miékíóguyé gì do landa girì, zía ìnyiné lóru 'yì lódù kacíne ga gére nées kídí, “Ndásé úku 'dódo ledre bí gáa lúrúsé nées zì 'yì e wá, 'búó togù karanée máa Owù 'bì 'Yíma'dí, máúru go gì simi umbu.” ¹⁰ Pétero e ukuní ledre nées zì 'yì e mbá wá. Zíye ndìsìyè úkuló'bó a lá dengbíye kídí, “Nées kenée lará ledre 'di, kí ledre 'bì úru gì simi umbu siminé kenée nées?”

¹¹ Zíye ndú'yú Yésu kídí, “Ndaá 'bì ené bí 'yì 'dódo lorù 'bì Músa ukuní kídí, Ilíya nì aka ógu 'dá'dá kí zì Kírésìto nda óguné ní wá?”

¹² Zì Yésu úkulúgu ledre zíye kídí, “Ma'dí, Ilíya nì aka ndá'baógu fì ne yémelúgu ledre ga bí kóo sinyíní ní kí. Sara éyì bí miéké kúrú Lomo uku ledre gì zía kídí, Owù 'bì 'Yíma'dí nì 'dó'dó zì 'yì e ásiyé gì ro a gì zía kí ní 'di? ¹³ Máúku zíse,

Iliya oḡu kóo go mengĩnĩ kóo lárá a bisinyĩne cé káa zĩ bì miéké kúrú uku Lomo ní.”

*Yésu lagaoyó bicayi lomo gi simi owú
(Lúrú kpá Matáyo 17:14-20, Lúka 9:37-43a)*

¹⁴ Simi bì Yésu nda'baogunĩ zĩ 'yì lódú kacĩne ga bì idíakánĩ 'bì eyé 'dá'ba ore ní, zíye óḡundĩki tú'dú 'yì e, 'yì 'dódo loru e niyĩ go ndĩsĩ ítĩ kangú kí 'yì lódú kacĩga ga gére ní. ¹⁵ Simi bì tú'dú 'yì ga gére née lurúndikinĩ Yésu ní, zĩ tarayé ìdrĩne mbá miĩdrĩ, zíye úduyé mbá ruu ngásáye í'bì mandá zĩa.

¹⁶ Zĩ Yésu ndúndu'yú kídĩ, “Ndĩsĩsé ítĩ kangú bì 'dényé bì káa ba ba gi ro 'di?”

¹⁷ Zĩ ngítĩ o'do gi do ngárá 'yì e kírí née úku ledre kídĩ, “'Yì 'dódo ledre, máoḡu gáa kí owú 'bì amá ba zíyì. Dokéké ndĩsĩ méngĩ wo, 'dútu taraa go, odro lolu gi zĩa wá. ¹⁸ Togú tonó wo go yá, zĩa lálaónzó wo gbũ bì, zĩ somu ndĩsĩ óḡuné taraa kodu kodu kodu káa. Zĩa ndĩsĩné kí náná do soné, zĩa óruné gi zĩa 'duo gbigaga káa. Mándú'yú gáa 'yì lódú kaciyì ga ba, gi ro zíye lágaoyó a gi simi a ní, romo yée mirómo utúasánĩ kíe wá.”

¹⁹ Yésu ya zíye ní, “Ngúngusé aka esé ledremá wá? Azé ndĩsĩ go fú lá kése káa ní? Utúasá idí kenée wá. Óḡusé kí owú née girĩ mu zĩma yáa.”

²⁰ Zíye óḡuyé kí owú née zĩ Yésu. Simi bì bicayi lomo lúrúndĩki Yésu ní, zĩa óto owú née zĩ roa ndĩsĩ lángbané, zĩa lálaónzó owú née gbũ bì, zĩa ndĩsĩ gbúrógbóne, zĩ somu kpá ndĩsĩ óḡuné gi taraa.

21 Zí Yésù ìnyìné ndú'yú 'bùà kídí, “Éyì máa nées lu'bú kíe goó?”

'Bùà ya zí Yésù ní, “Tonó kóo méngì wo go kú gì do owù a zaá gì karaba ba. ²² Ndìsì kí láláónzó wo ku pho'dù, kpá kí láláónzó wo simì iní gì ro zíne úfu wo 'dá'ba. Togù útúásá go sáká zée, lúru aka leríze zíyì lágaóyó a gì simì owù nées 'dá'ba.”

²³ Yésù ya zí 'bù owù nées ní ní, “Úku yá togù mááyì útúásá yá? 'Yì bì ngunḡu ledremá go ní, owo bú kídí máútúásá go méngì éyì e mbá.”

²⁴ Geré zí 'bù owù nées úku ledre kídí, “Ma'díi, mángunḡu ledreyì go lá cúku'dée. Ídí sáká máa, gì ro zíma ngunḡu ledreyì nda za kíngaya.”

²⁵ Simì bì Yésù luru tú'dù 'yì e niyì go yóko royé cigíye kí o'do nées ní ní, zía úku ledre zí bicayi lomo nées kídí, “Yìj, bì 'dùtù mbílí owù ba kpá kí taraa ní, ólúógù gì simì a mu ndá lolù ndá'balúgu royì simì a wá.”

²⁶ Zí bicayi lomo nées ìdríónzó owù nées gbù bi zía ndìsì gbúgbúne káa zí ayì go úyu ní, geré zí bicayi lomo nées ólúóguné gì simì a, zí owù nées ídíne káa zí uyu go ní. Zí tú'dù 'yì e úku ledre kídí, “Uyu go.” ²⁷ Zí Yésù 'dí'bi sílì owù nées, lálásìkpì wo 'dága zí roa ídíne bilámáne.

²⁸ Zí Yésù ndá'bayé kí 'yì lódù kacíne e 'be zíye ndú'yú wo kídí, “Mongù 'yì, éyì bì gáa utúásázé lágaóyó bicayi lomo gì simì owù nées gì zía wá ní 'dí?”

²⁹ Yésù ya zíye ní, “Ini zí Lomo utúásá kí ledre e káa zí ga gére ne dùj ne.”

*Yésu uku andá ledre miúyuné
(Lúru kpá Matáyo 17:22,23, Lúka 9:43b-45)*

³⁰ Zíye ìnyiyé gí ore ndéréye kpurú gí simi kángá bi Galiláya ní. Yésu ili kóo zí kébí 'yì ówo bi bi yée niyí ndéré ndìṣì doa ní wá, ³¹ gí zía bi kóo ndìṣì 'dódo ledre zí 'yì lódú kacíne e ní. Zía úku ledre zíye kídí, “Niyí karanée í'bí ngbángá, Owú 'bi 'Yìma'dí zí 'yìma'dí e, do úfu wo. Nda simi sílì ota (3) zía úrú ené.” ³² 'Yì lódú kacíga owo'di'biní ledre gí simi ledre bi kóo ndìṣì 'dódo a née wá, gí zí kényi née, 'yì ndú'yú wo ndaá kóo wá gí zí ngìrì.

*Ambí ni ká ledrené owóowó ní ne?
(Lúru kpá Matáyo 18:1-5, Lúka 9:46-48)*

³³ Zíye ndá'baóguyé 'be simi gara bi Kapáranawúma ní. Zí Yésu ndú'yú 'yì lódú kacíne e kídí, “Ndìṣìsé gáa íti kangú do misi'di 'dáa gí ro 'di?” ³⁴ Ukuluguní ledre kací a zía wá, gí zía ndìṣìní íti kangú gí ro ambí ni dongaráye ne ledrea owóromo do 'bi lafúne e.

³⁵ Zí Yésu ndìṣìné bi, zía ndóloógú 'yì lódú kacíne ga bi sokó doa gbre (12) ní, zía úku ledre zíye kídí, “Togú 'yì ili ídí 'dá'dá zí lafúne e yá, idí óto roné ndoo, zía ídíne 'dá'ba, zía kpá ídíne 'yì ìnyì kasa zí lafúne e za mbá.”

³⁶ Zí Yésu 'dí'bi ngíti owú úku ledre zía tóroné kó'dú 'yì lódú kacíne ga gère née. Zía fáka owú née zía úku ledre zí 'yì lódú kacíne e kídí, ³⁷ “Togú 'yì 'di'bi owú káa zí wo ba simi sùmu gí zía bi ni 'yì lódú kacíma ní, 'di'bi née kpá go máa simi sùmu. 'Yì bi 'di'bi máa go simi sùmu

ní, 'di'bi ené née lá dujú máa wá, 'di'bi née go kpá wo bi kasaogu máa ní simi sụmụ.”

*Bilámá ndịsị kị lafú 'yị e
(Lúru kpá Lúka 9:49-50)*

³⁸ Geré zí Yiwáni úku ledre kídí, “Yị 'dódo ledre, ogụ ndikizé ngíti o'do kị ndịsị lágaóyó dokéké e gi simi 'yị e. Zize úçuómo wo gi zía ndaa 'bi ené ngúruzé wá.”

³⁹ Yésu ya zía ní, “Ndásé úçuómo 'yị káa zí wo née wá. 'Yị bi ndịsị méngi bilámá ledre kị ịrimá ní, úku sínýi ené ledre gi do bi máa wá. ⁴⁰ 'Yị bi ngára ndaa okó rozé wá ní, née go 'yị ezé. ⁴¹ Máúku zise ma'dii, abú 'yị i'bí zise lá gba iní miéwé, gi zía bi, áse 'yị 'bi Kírésito ní, Lomo ni karanée méngi bilámá ledre zía.

⁴² “Owú káa zí wo ba ụngụ ledremá go, togú 'yị londo wo zía lúyú ledre yá, ni ídí bilámáne togú odóni ká'dá ro goa, do odóngerini wo kie ro tutú do úçu wo kie bu simi mongú iní yá, ni éme gbála. ⁴³⁻⁴⁴ Togú ngúru síllyi ayí óto yíi zíyí lúyú yá, ídí óngóyó a 'dá'ba. Ni bilámáne zíyí ndéréyi 'be 'bi Lomo kị síllyi kíe'do, gi zí wo bi áyí ndéré kị síllyi gbengára ku pho'du bi ịlị wá ní. ⁴⁵⁻⁴⁶ Kpá kenée, togú ngúru sındiyi ayí óto yíi zíyí lúyú ledre yá, ídí óngóyó a 'dá'ba. Ni bilámáne zíyí ndéréyi 'be 'bi Lomo kị sındiyi kíe'do, gi zí wo bi áyí ndéré ku pho'du kị sındiyi gbengára ní. ⁴⁷ Togú ngúru komoyi ayí óto yíi, zíyí lúyú ledre yá, ídí cígíoyó a 'dá'ba. Ni bilámáne zíyí ndéréyi 'be 'bi Lomo kị komoyi

kí'è do, gi zí wo bi áyí ndéré kí komoyí gbrengrára do úcu yíi nyé ku pho'du bi ilí wá ní, ⁴⁸ kí'dí bi “ ‘kidri ga bi ndìsìní ánu 'yì e ngára uyuní wá, kí pho'du bi ngára ilí kpá wá ní.’

⁴⁹ 'Yìma'dí ni ídí miútúásáne do komo Lomo kpurú gi simi 'do'dó káa zí to'do bi lefení simi ukú ní.

⁵⁰ “To'do ni bilámá éyí. Togú ayá lolu wá, moko ndaa lolu simi a wá. Míméngi ledre esé e idíní ínyi zí lafúse e káa zí to'do ní gi ro zíse ndìsìsé kéye simi bikìdrì.”

10

Ledre gi ro ótoómo kára

(Lúru kpá Matáyo 19:1-12, Lúka 16:18)

¹ Zí Yésu ìnyìné gi ore ndéréne simi kángá 'bi Yudáya sága ngburu Yeredéne. Zí tú'dú 'yì e kpá óguyé zía ore, zía tónóne 'dódo ledre zíye káa zí bi lengbe ní.

² Zí ngíti géyì Farusáyo e óguyé úzu wo kídí, “Mongú 'yì, ni miútúásáne zí 'yì ótoómo me'bené?”

³ Zía úkulúgu ledre zíye kídí, “Músa eké kóo zíse simi lorù yaá 'dì?”

⁴ Zíye úkulúgu ledre zía kídí, “Músa ekéomo kóo zíze kídí, togú 'yì ootomo me'bené yá, idí í'bí wáraga 'bi ótoómo ro'yì zí kára máa née.”

⁵ Zí Yésu úku ledre zíye kídí, “Músa eké kóo lorù née zíse kenée gi zía bi dosé oruofu go ní. ⁶ Simi bi kóo Lomo otoogu éyì e ní, 'otoogu

'yìma'dí e o'do kí kára.' ⁷ 'Gì zí kẹyì née, o'do nì ótoómo 'buné kí mbágáne, zía ófú kára zíye óto 'be kéne. ⁸ Zí 'yì ga bì gbre née ídíye nda éyì kíé'do.' Ndaní lolu gbre wá, niyí goó éyì kíé'do. ⁹ Éyì bì Lomo oto go káa do éyì kíé'do ní, 'yìma'dí ndaá ífi simi a wá."

¹⁰ Simi bì olúní nda go 'dìcì ní, zí 'yì lódú kacíga ndú'yú wo gí ro ledre gána née. ¹¹ Zía úkulúgu ledre zíye kídí, "Máúku zise ma'dí, 'yì bì ootomo mizefì me'bené, zía ndéréne ófú ngíti kára ní, menginí née go 'berì ro mizefì me'bené. ¹² Kpá kenée, togú kára ootomo mizefì o'do 'bì ené, zía nda ndéréne 'dí'bì ngíti o'do yá, menginí née go kpá 'berì kí ngíti o'do née ro mizefì o'do 'bì ené."

*Yésu í'bí úndru zí mìnzéré owù e
(Lúru kpá Matáyo 19:13-15, Lúka 18:15-17)*

¹³ 'Yì e ndìsiní kóo ógu kí owù 'bì eyé e zí Yésu gí ro zía í'bí úndru zíye. Zí 'yì lódú kací Yésu úcuómo yée.

¹⁴ Zí ledre née kóo sínýíne ro Yésu. Zía úku ledre zí 'yì lódú kacíne ga gére née kídí, "Ndásé úcuómo owù e kí óguyé zíma wá, ótoómosé yée idíní ógu zíma. Bì bì 'be 'bì Lomo nì gí ro 'yì ga bì káa zí mìnzéré owù ga gére née. ¹⁵ Ma'dí, 'yì bì ngunḡu ledre 'be 'bì Lomo káa zí owù wá ní, utúasá olú íri wá." ¹⁶ Zía tónóne ìmbì owù ga gére née kékíé'do ndìsì kí óto sílìne doyé í'bí úndru zíye.

*Ledre gí ro o'do bí kí tǔ'dú éyí sǐlǐne e ní
(Lúrú kpá Matáyo 19:16-30, Lúka 18:18-30)*

17 Simì bí Yésù nì nda go gí ro ndéréókpó ené gí ore ní, zǐ ngíti o'do ngásáóguné útúne gbri do ngúrú sǐndǐne, úku ledre zǐ Yésù kídí, “Bílámá 'yì 'dódo ledre, mááyí méngì káa be 'dì zǐma ndíki trǐdrǐ bí za fí ní?”

18 Yésù ya zǐa ní, “Ndólo máa bílámá 'yì gí ro 'dì? Bílámá 'yì ndaá. Odù bílámá 'yì duú Lomo. 19 Owo lorù e bú bílámáne, ‘Ndá úfu 'yì wá, ndásé só'do rosé kǐ 'yì bí ófúsé rosé kéne wá ní wá, ndá úgu ugu wá, ndá úkuóto ledre ro 'yì wá, ndá lónodo 'yì gí ro éyí ené wá, ídì óto úndru 'buyí e kǐ mbágáyì.’ ”

20 O'do née ya, “‘Yì 'dódo ledre, tónóne kú gí do owúma, málé'bé amá gí do lorù wá.”

21 Gí zǐa 'búa nì kóo do Yésù. Zǐ Yésù lúrú wo gbóó, zǐa úku ledre zǐa kídí, “Éyí nì bo kǐé'do méngì aka wá. Ndéré mu úgúóyó éyí ga bí zǐyì 'be ní mbá 'dá'ba, zǐyì ífíbáyì késíye zǐ 'yì lerí e, zǐyì ndá'baóguyí lódú kacíma. Lomo nì karanée í'bí tǔ'dú éyí zǐyì.”

22 Gí zǐ ledre bí Yésù uku kenée ní, zǐ bí sínyíne ro o'do née gbála. Zǐa ndéréne gí ore kǐ do komoné misínyíne, gí zǐa nì kóo kǐ tǔ'dú éyí e zǐne.

23 Zǐ Yésù lúrú bí keree, zǐa úku ledre zǐ 'yì lódú kacíne e kídí, “Nì miórúné kíngaya gí ro zǐ 'yì ga bí kǐ tǔ'dú éyí e zǐye ní ólúye 'be 'bí Lomo.”

24 Zǐ ledre née lútúne komo 'yì lódú kacíga ga gére née. Zǐ Yésù kpá úku ándá ledre zǐye kídí,

“Owú 'bi amáa e, ma'díi, ni miórúné kíngaya gi ro zí 'yi ólúne 'be 'bi Lomo. ²⁵ Ni owú ledre cúku'dée zí mongú bangá bi gémele ní, ólúoguné gi simi gu líbira gi 'dí keří. Tí lá gi ro 'yi bi kí tú'dú éyí e zíne ní, ni miórúné gi ro zía ólúne 'be 'bi Lomo.”

²⁶ Simi bi 'yi lódú kacíga uwúní ledre née kenée ní, zía lútúne komoyé, zíye ódroyé dengbíye kídí, “Sara togú nda go kenée ní, ambí ni nda ómo ne?”

²⁷ Zí Yésu lúru yée keree, zía úku ledre zíye kídí, “Togú zí 'yíma'dí e yá, ledre káa zí née ni ídí miórúné. Ledre e niyí yi eyé kací komo Lomo mbá cúku'dée.”

²⁸ Zí Pétero úku ledre zía kídí, “Lúru áka, mongú 'yi, ootomozé éyí ezé e go mbá, zíze útúze do kacíyi káa zí ba.”

²⁹ Yésu ya zía ní, “Pétero, togú 'yi ootomo 'be 'bi ené, kí owú 'bi ené e, kí lúnduné e kí léminé e nda kí mbágáne kí 'buné e, kpá kí yáká ené e gi romá kí bilámá ledre yá, ³⁰ ni ndíki tú'dú éyí e, 'dící e, lúndu e, lémi e, mbágá e, owú e kí yáká e rómo gi do yée ga bi cakaba ba nda kpá kí 'do'dó e. Karanée zía kpá ndíki trídri bi za fí ní.

³¹ Tú'dú 'yi máa yée ga bi ledreyé ni miówóne ní, utúasání lolu gú karanée ídí kí ledreyé owóowó wá. Yée ga ledreyé ndaá owóowó wá ní, niyí nda ídí ye kí ledreyé owóowó.”

Yésu uku andá ledre miúyuné

(Lúru kpá Matáyo 20:17-19, Lúka 18:31-34)

³² Zíye ñnyiyé 'dí'bi misi'di bi nderé 'diyí roné simi Yerusaléma ní, Yésu ni kóo za 'dá'dá zí 'yi

lódú kacíne e, zí ledre née lútúne komoyé, zí ngítí géyì 'yì ga bì utúní do kací a ní, ídíye kí ngìrì royé. Zía kpá ìnyìné ndóloyóko 'yìmikása ené e 'dí sogo, zía úkuógu ledre bì ni gú méngì née ní zíye, ³³ kídí, “Úwúsé aka ledre bì mááyí úku a zíse ba. Azé ba go ndéré simì Yerusaléma, kí'dí bì niyí í'bí ngbángá Owú 'bì 'Yìma'dí zí manda ga bì 'bì 'yì 'dáná éyì e kí 'yì 'dódo lorù e ní. Niyí 'dècì ngbanga a idíní úfu wo, do í'bí wo do sílì 'yì ga bì ngárá ndaní Yúda e wá ní. ³⁴ Zíye ndìsiyé kí fòlo máa, zíye lúbu súrú komomá, zíye ócò máa, zíye ìnyiyé úfu máa. Zíma ídíma umbumá kí sílì ota, zíma úrú amá.”

Yakóbo e kí Yiwáni iliní ídí káa do ngére e do lafúye e

(Lúru kpá Matáyo 20:20-28)

³⁵ Née ní, zí Yakóbo e kí Yiwáni wotì Zebedíya óguyé ndoo zí Yésu, ya zía ní, “Mongú 'yì, éyì ni bo, ilizé gáa zíyì méngì a zíze.”

³⁶ Zía ndú'yú yée kídí, “Ílisé gáa zíma méngì zíse 'dì?”

³⁷ Zíye úku a zía kídí, “Simì bì áyí gú karanée ndìsì do kítì ngére eyì ní, ilizé zíze ídíze gbrengrá káa do mingburoko 'yì eyì e gbóo kíyì, ngítí 'yì do sílìyì 'bì anú, ngítí 'yì 'bì ené do ngelì.”

³⁸ Zía úkulúgu ledre zíye kídí, “Fì, ówosé esé éyì bì ásé ndúndu'yú gì roa ní wá. Útúásásé go gì ro éwé tara kó'do nduwú bì mááyí gú ógu éwé a ní ma'dí? Útúásásé go gì ro 'dí'bì babatíza 'bì nduwú bì mááyí gú ógu 'dí'bì a ní?”

³⁹ Zíye úkulúgu ledre zía kídí, “fi, azé útúásá.” Yésu ya zíye ní, “fi, tí ma'díi, áse tí gú éwé tara kó'do ndúwú bi mááyí ógu éwé a ní kpá kí babatíza 'bi nduwú bi mááyí gú ógu 'dí'bi a ní. ⁴⁰ Tí lá gí ro ndísi bi do anú kí do ngeli ní, ndaá 'bi ené ledre amá wá. Bi ga gére née niyí yí eyé gí ro 'yí ga bi yemeotoní go gí royé ní.”

⁴¹ Simi bi 'yí lódú kacíga ga bi sokó uwúní ledre née ní, zí simiyé éšine ro Yakóbo e kí Yiwáni. ⁴² Zí Yésu ndóloyóko yée do úku ledre zíye kídí, “Ídísé ówo a kídí 'yí ga bi lurúní yée káa do ngére e nda kpá kí ngíti géyí mingburoko 'yí ga bi ngára ndaní Yúda e wá ní niyí ye 'yí ga bi kí roko'buyé do 'yí e mbá ní. Zíye ndísiyé óto 'yí e méngí moko zíye káa zí éyí bi 'yí e niyí owúkúlú eyé e ní. ⁴³ Éyí ndaá kenée dongaráse wá. Togú 'yí gí dongaráse ili ídine mongú 'yí, idí óto roné káa do 'yí kasa 'bi lafúne e mbá. ⁴⁴ Togú ngíti 'yí gí dongaráse ili zíne ídine manda 'dá'dá zí lafúne e mbá yá, idí idí káa do 'yí 'bi moko 'bi lafúne e mbá. ⁴⁵ Abú gba Owú 'bi 'Yíma'dí ógu ené gí ro zí 'yí e méngí moko zía wá, ogú yí ené gí ro méngí moko zí 'yí e, kpá gí ro í'bí roné úyuné gí ro yómo tú'dú 'yí e.”

Yésu likpí komo owú 'bi Timáyo

(Lúru kpá Matáyo 20:29-34, Lúka 18:35-43)

⁴⁶ Zí Yésu kí 'yí lódú kacíne ndéréóguyé simi gara bi Zériko ní. Simi bi niyí go mindéréókpóye kí 'yí lódú kacíne e nda kí tú'dú 'yí e gí simi gara gí ore ní, zíye ndíki o'do bi komoa ndaá ní. Ni wotí Timáyo bi ndísiní kpá ndólo a Batimáyo ní,

ni mindişiné dogboru misi'di ndişì ómbo éyì gî zì 'yì e. ⁴⁷ Simi bi úwú ledre kídí, née Yésu 'yì 'bi Nazeréta ogu ne ní, zía gbúrògbóne 'dága kídí, “Yésu Owú 'bi Dawídi, lúru aka leríma.”*

⁴⁸ Zí tú'dú 'yì ga bi ndişiní ndéré kí Yésu e née, ndişiyé kíngaya úçuómo wo kídí, idí múkú. Abú kenée ndotó, zì o'do née nda gbúrògbó tátá roné 'dá'dá kídí, “Yésu Owú 'bi Dawídi, lúru aka leríma.”

⁴⁹ Zí Yésu úwú ledre née, zía tóroné, zía úku ledre zì 'yì ga gére née kídí, “Ndólosé aka o'do bi ndişì gbúrògbó née girí yáa.” Zíye ìnyiyé úku ledre zía kídí, “Royì inyi nda mu, ìnyìogú mu 'dága ni go ndólo yìi.” ⁵⁰ Geré zía úçuóyó mongú bongó bi onzó roné ní 'dá'ba, zía ìnyìoguné 'dága do sìnđine óguné zì Yésu.

⁵¹ Zí Yésu ndú'yú wo kídí, “Máídí méngì zìyì 'di?”

Zía úku ledre kídí, “Yì 'dódo ledre, máli lá dujú lúru bi.”

⁵² Yésu ya zía ní, “Bilámáne, ndéré mu, komoyì eme go, gî zía bi ñgunu ledremá go ní.” Geré née ní, zì komoa líkpíphútru roné. Simi bi Yésu niyì nda go ndéréókpó ní, zì o'do ba útúne kpíráká do kacíye, yóó, zíye ndéréye kéye.

* **10:47** 10:47 'Yì e owoní kóo bú kídí Kírésìto bi yé ndişiní sòngó wo gî ro zía óguné ní, ni idí ngúru bulúndu Dawídi bi kóo ngére 'bi Isiréle e 'desì ní. Gî zì keyì née ní, do kóo ndişì ndólo Kírésìto ma'dáa kídí, “Bulúndu ngére Dawídi.” Ngununi kóo kpá kídí Kírésìto ma'dáa togú ogu go yá, ni ndişì yómo 'yì e gî simi ndiyá eyé e.

11

Yésu olú simi Yerusaléma

(Lúrú kpá Matáyo 21:1-11, Lúka 19:28-40, Yiwáni 12:12-19)

¹ Simi bi Yésu kí 'yi lódú kacíne e niyí go gbóo kí Yerusaléma, nderení kpurú gi simi owú gara bi Betefége kí Beteníya cigí Landa Olíva ní, zí Yésu kása 'yi lódú kacíne e gbre 'dá'dá, ² kídí, “Ndérésé mu simi 'be ga bi do'dónozé 'dáa née. Ásé ógundíki owúphirangá dongí bi ngára 'yi e ekíní aka doa kú wá ní, miódóótoné kenée tara ngíti 'be. Ídísé líkpí a, zise ógusé kíe girí zíma yáa. ³ Togú 'yi e ndu'yúní sée kídí, méngísé keyí kenée gi ro 'díya yá, ídísé úku a zíye kídí, Ngére ili ne, ni girí kásalúgu a 'diya.”

⁴ Zíye ndéréye, do óguyé ndíki phirangá dongí miódóótoné tara ngíti 'be cigí misi'di kenée tí káa zí bi Yésu uku ní. Geré zíye tónóye líkpí a. ⁵ Ngíti géyi 'yi e niyí kóo kpá mítóroyé do misi'di ore, zíye ñnyiyé úku ledre zí ya'dá ga bi gbre Yésu kasa yée née kídí, “Bié ledre 'di, bangá bi ásé líkpí a née 'bi ambi?” ⁶ Zíye úkulúgu ledre zí 'yi ga gére née tí káa zí bi Yésu uku zíye ní. Zí 'yi ga gére née ótoómo yée, zíye 'dí'bi bangá née ndéréye kíe. ⁷ Zíye óguyé kíe zí Yésu, zíye ónzó ngíti géyi bongó eyé e doa, zí Yésu ékí ndísiné doa.

⁸ Zí ngíti géyi 'yi e 'dí'biógu bongó eyé e, ngíti géyi 'decíní 'bi eyé mbílí tìyí e do ízì yée zía kí rokinyi do misi'di gi ro óto úndrua. ⁹ Zí 'yi ga bi niyí 'bi eyé 'dá'dá, kí yée ga bi gi do kací a gi

'dá'ba ní, ndìsiyé ̀c̀u koko kí yéyéyí kí ndìsi ótrú ledre 'dága kídí,
 “Mbófo éyí zí Lomo.

Úndru idí idí zí wo bi ogu kí ìrì Ngére Lomo ní.”

¹⁰ Úndru idí idí zí wo bi ogu go ndìsi do kítì ngére
 'bi bulúnduzé Dawídi* ní.

Mbófo éyí zí Lomo Komo Ere.

¹¹ Zí Yésu ìnyiyé kí 'yì ené e ólúye simi Yerusaléma, do ndéréye do ligá 'Dìcì 'bi Lomo. Gì zía, kadra utú nda kóo go miútú, zía lúru éyí ga bi ore ní, nda go lá 'di'diya, zíye ìnyiyé kí 'yì lódú kacíne ga bi sokó doa gbre (12) ní gí ore, yóo do ndá'balúgu royé 'dá'ba simi Beteniya.

*Yésu oto tarané kací ndórí
 (Lúru kpá Matáyo 21:18-19)*

¹² Zí bi áraló'bó roné, zí Yésu ìnyiyé ndá'balúgu royé gí simi Beteniya simi Yerusaléma, 'bú mengì nda kóo Yésu ma'dáa go miméngì. ¹³ Zía lúru ndíki ndórí 'bi 'be gí gbála kí mbílíne gbukù. Abú née ndaá aka kóo sındì kadra gí ro mikánda miáná a wá yá, zía sómù ledre kídí, ambí owo ne, éyí née kenée kuřú miánága ga bi idíakání ní, niyí ba bo 'dága íri. Zía ìnyiné ndéréne gí sì ndórí née íri lúru bi, lúru bi má, kémbì miáná a ndaá.

¹⁴ Cìkì ore, zí Yésu ìnyiné óto tarané kací a née kídí, “Tí káa zí bi áyí go née ní, útúásá 'bi eyí

11:9 11:9 Ke'bi 'bi Dawídi e 118:25-26 * **11:10** 11:10 Dawídi: Ni kóo Mongú ngére 'bi Isiréle e kpá bulúndu Yésu bi Lomo kasaogu wo káa do Mongú ngére simi kángá bi Dawídi ni kóo ngére simi a ní. Ólo Sámele 16:1-13, Moko 'bi 'yimikása e 2:3

lolu áná gi ro zí 'yì e ánu miánáyì kú wá.” 'Yì lódú kacíga uwúní kóo ledre bi uku née go.

Yésu olú do ligá 'Dìcì 'bi Lomo

(Lúrú kpá Matáyo 21:12-17, Lúka 19:45-48, Yiwáni 2:13-22)

¹⁵ Simi bi olúní nda go simi Yerusaléma ní, zí Yésu olúne do ligá 'Dìcì 'bi Lomo, zía ógóbáyì 'yì ga bi ndìşiní úgú éyì e kpá kí úgúóyó éyì e ore ní 'dá'ba. Zía kpá ndìşiné kí ìtríónzó tarabíza bi 'yì óyóló'bó késì e ndìşiní óyóló'bó késì e doa ní kpukpúkpu bi. Nda kpá kí bi ndìşì 'bi 'yì ga bi ndìşiní úgúóyó amámu e ní.

¹⁶ Yésu ili ené zí 'yì e ìmbì éyì e ndéré'décì bi kée gi do ligá 'dìcì 'bi Lomo wá. ¹⁷ Simi bi ndìşì 'dódo ledre ní, zía úku ledre zíye kídí, “Ndaá 'bi ené miékéne bi kídí,

“ ‘Dìcì amá ni

'dìcì 'bi ini zíma’?

Tí lá óyóló'bósé nda yì esé go káa do 'bi ló'bo 'bi 'yì ugu e.’ ”

¹⁸ Simi bi ledre ga bi Yésu ndìşì 'dódo yée do ligá 'Dìcì 'bi Lomo ní, owúndiki mbílí manda ga bi 'bi 'yì 'dáná éyì e kpá kí 'yì 'dódo lorù e ní, zíye ndìşiyé gámásó'do mishi'di gi ro zíye úfu wo. Abú kenée ndotó, niyí kóo mbá kí ngirì royé, gi zía, tú'dú 'yì e iliní yì eyé kóo mbá Yésu gi zí bilámá 'dódo ledre ené.

¹⁹ Nda go kí tagá ndulù, gi do kací 'dódo ledre, zí Yésu ma'dáa olúóguyé kí 'yì lódú kacíne e gi simi gara gi ore 'dá'ba.

*Miówo ledre gi simi ledre 'bi ndórí bi Yésu oto tarané kací a ní
(Lúru kpá Matáyo 21:20-22)*

²⁰ Nda káa zí kílonódó a née kí phiyí, niyí kpá go ndá'balúgu royé simi Yerusaléma, zíye lúru ndórí bi karana Yésu oto tarané kací a ní, gagá go zawu gi 'dága gi ro cíyíne e. ²¹ Zí Pétero ìnyiné sómúndiki ledre bi karana Yésu mengi ní, zía úku ledre kídí, “í, 'yí 'dódo ledre, lúru aka kágá bi karana óto tarayí kací a ba, gagá go.”

²² Zí Yésu úku ledre zíye kídí, “Ídísé ñgúnṅu ledre 'bi Lomo. ²³ Ídísé óto ledre ba simi došé. 'Yí bi i'bí roné go za mbá zí Lomo ní, togú uku ledre zí landa bi 'dáa kídí, 'Ídí ñnyí gi ore zíyí ndéré útúyí simi mikavu bi 'dáa,' togú 'yí née owo go bilámáne kídí ledre bi née uku née ni méngi roné yá, zí Lomo óto ledre née, zía tí méngi roné zí 'yí née kenée. ²⁴ Káa zí bi éyí ni kenée bo ní, máúku zise ma'díi, togú í'bísé rosé go mbá zí Lomo, nda simi bi ásé ndiši ini ini zí Lomo, zise ndú'yú wo gi ro éyí ní, ídísé ñgúnṅu a kídí, éyí bi ndú'yúsé wo gi roa née, ása tí ndíki a ma'díi, Lomo ni tí í'bí éyí ma'dáa zise. ²⁵ Ndásé ini ini zí 'Buzé Lomo nyé kí bisinyí ledre simisé ro lafúse e wá, gi ro zí Lomo úwú ini esé. ²⁶ Togú ásé go ini ini zí 'Buzé Lomo gi ro zía ótoómo lúyú ledre esé yá, ídísé ówo a kídí lafúse ga bi niyí ógú ndú'yú sée gi ro zise ótoómo ledre zíye ní, ídísé ìdri mimbé'desé, zise ótoómo ledre zíye. 'Buzé Lomo ni kpá ótoómo lúyú ledre

esé.”†

Ndu'yú gị ro ówo roko'bu 'bi Yésu
(*Lúru kpá Matáyo 21:23-27, Lúka 20:1-8*)

²⁷ Née ní, zí Yésu ndéréóguyé kí 'yi lódú kacíne e go simi Yerusaléma, zíye ndísiyé gámáye do ligá 'Dịcị 'bi Lomo. Zí ngíti géyi manda ga bi 'bi 'yi 'dáná éyi e, kí ngíti géyi 'yi 'dódo lorú e, kí ngíti géyi mingburoko ngére e óguyé zí Yésu. ²⁸ Zíye úku ledre zía kídí, “Ndiki 'bi eyi roko'bu máa bi zíyi ndísiyi méngi ledre e kíe 'dényé bi káa ba ba gi 'da? Ambí i'bi roko'bu máa née zíyi ne?”

²⁹ Yésu ya zíye ní, “Máíli aka ndú'yú sée kí ndu'yú kịé'do kí. Togú úkulúgusé ledre go kací a zíma, mááyí nda fú úku 'dódo ledre roko'bu bi mándisi méngi ledre e kíe ba zise. ³⁰ Úkusé aka zíma, Yiwáni ndiki kóo roko'bu bi zía ndísiné bábátizí 'yi e kíe ní gi 'da? Gi zí 'yima'dí e? Togú kenée wá, nda gi zí Mbigí Lomo?”

³¹ Zíye tónóye ndísi úku ledre dengbiye kídí, “Azé úku a zía ba kídí 'di? Togú ukuzé ya gi zí Lomo, ni geré úku a kídí, bi kenée ní, ilizé nda kóo ledre ené wá gi zí 'di? ³² Togú ukuzé ya ndiki roko'bu née gi zí 'yima'dí e, utúasá kpá wá.” Gi zía, niyi kóo kí ngiri royé gi zí 'yi e, gi zía, tú'dú 'yi e ngunguní kóo go mbá kídí, Yiwáni ni nébi.

† **11:26** 11:26 Nda gi 'dá'ba, zí ngíti 'yi ékétóko ledre ro ledre ga bi Márikó eké yée ní kídí, “Togú ịdrísé mimbé'desé ro 'yi ga bi mengini bisinyi ledre zise ní wá, 'Búsé bi 'daga 'dáa ní, ootomo ené kpá milúyú ledre esé zise wá.”

³³ Zíye nda ìnyiyé úkulúgu ledre kací a zía kídí, “Owozé wá.”

Yésu ya zíye ní, “È, bi kenée ní, máìli amá lolu kpá úku ledre roko'bù bi mándìsì méngì ledre e káe ní, zíse wá.”

12

Muruwayi gì ro bisinyí 'yì ga bi ufuní owú 'bì m̀ng̀ì yáká ní

(Lúru kpá Matáyo 21:33-46, Lúka 20:9-19)

¹ Zí Yésu ìnyiné úku ledre zí m̀ng̀buroko 'yì ga gére née simi muruwayi kídí, “Ngíti o'do, 'dì'biogu kóo kúfú kóró zía 'd̀ỳì a yáká ené. Zía ìnyiné ícì'díkí gara ro yáká máa née gbaá, zía ícì gu gì ro do nd̀s̀ì lùrù kóró ma'dáa simi a. Gì ore, zía ó'bóyeme bi gì ro zí 'yì bi ní nd̀s̀ì 'bá'bá yáká ma'dáa a née ní, nd̀s̀ìné simi a 'dága kí lúru bi. Zía yéme ledre kí ngíti géyì 'yì e, zía ótoómo yáká máa née zíye, idíní nd̀s̀ì méngì moko simi a. Yóo zía ndéréókpóne gbála.

² “Nda simi kadra mi'décì miáná kóró máa ga gére ní, zía ìnyiné kása ngíti 'yì kasa ené zí 'yì ga bi yáká íri ní, gì ro zíye kpá í'bì 'bì ené kóró gì simi a. ³ Simi bi 'yì kasa née ogù íri ní, zí 'yì ga gére née 'd̀í'bi wo, zíye ócò wo, zía ngásálúgu roné zí m̀ng̀ì yáká kí gbékpì s̀ìl̀ne. ⁴ Zí m̀ng̀ì yáká ìnyiné kpá kása ngíti 'yì kasa ené, zí 'yì ga gére née kpá ìnyiyé ócò wo do ócólóko doa, zíye méngìlárá a 'duo bisinyíne. ⁵ Zía kpá kása ngíti 'yì kasa, zí 'yì ga gére née ìnyiyé úfu wo. Zía kpá kása tú'dú ngíti géyì, méngìní yé kpá

kenée, ocóní ngíti géyì b̄sinyíne, z̄íye úfu ngíti géyì miúfu.

⁶ “Ngíti 'yì kasa ḡi ro z̄ía kása a ndaá lolu koo wá. Mbigí owú 'b̄i ené b̄i oto 'búa kíngaya ní, idíaká nda koo go lá d̄uj̄ ne. Z̄ía nda ñnyíne kása cú wo d̄uj̄ ḡi 'dá'ba kí sómú ledre b̄i kídí, 'B̄i ba nda go zaá mbigí owú 'b̄i amá ní, niyí go óḡu éré wo.’

⁷ “Simi b̄i ya'dá ga b̄i yáká íri née, lurúndikiní nda go cú mbigí owú 'b̄i m̄nḡi yáká ní, z̄íye úku ledre dengb̄iye kídí, 'Ndazé řifu z̄ize ótoómo yáká ba wá. Idízé úfu owú 'b̄i ené née kpá 'dá'ba, ḡi ro z̄i yáká máa ba nda ídine geré 'b̄i ezé.’ ⁸ Née ní, z̄íye ñnyiyé 'dí'b̄i owú née, ócó a, do ócónzó wo, z̄íye 'dí'b̄i umbua ndéréye úc̄u a tara yáká kenée.”

⁹ Née ní, z̄i Yésu ndú'yú yée kídí, “B̄i kenée ní, m̄nḡi yáká ni nda m̄nḡi goó 'dí? Máúku z̄ise, otoómo 'yì 'b̄i moko ga gére née wá, ni óḡu úfu yée mbá do bi kulú owú 'b̄i ené née, z̄ía nda óto ngíti géyì 'yì e nd̄is̄iyé m̄nḡi moko simi yáká ené née.”

¹⁰ Ólosé aka esé miéké kúrú Lomo b̄i uku kídí, “Tutú b̄i koo 'yì ó'bó 'd̄ic̄i e asiní ḡi roa ní, oḡu nda yì ené go tutú b̄i kí ledrené owóowó ní.

¹¹ Ledre ba ní, Ngére ezé Lomo m̄nḡi koo ne, z̄ía nda ówóne go miówó, z̄ía émené komozé.’ ”

¹² Z̄i m̄nḡiburoko 'yì 'b̄i Yúda e áyíye ḡi ro 'dí'b̄i Yésu, ḡi z̄ía, owoní go kídí, uku muruwayi née

royé. Tí lá zíye éré ngirì tù'dù 'yì e, zíye ótoómo wo, do ndéréókpóye gí cigí a.

Ngíti géyì Farusáyo e uzuní Yésu kí ledre usóru

(Lúru kpá Matáyo 22:15-22, Lúka 20:20-26)

¹³ Gí do kací ledre née ní, zí mǐngburoko Isiréle ga gére née kása ngíti géyì Farusáyo e kí ngíti géyì 'yì 'bì Eróde e* zí Yésu gí ro úzu wo togú Yésu ma'dáa uku luyú ledre go ro akúma 'bì Róma yá, zíye 'dí'bi wo. ¹⁴ Zíye ìnyiyé óguyé zía, ya zí Yésu ní, “Yì 'dódo ledre, owozé bú kídí, ɾánga eyì lengbe ɾánga kú wá, ledre bì 'yì e ndìsiní sómú a ní, ata ené kací komoyì kpá wá, sómú eyì ledre moko 'bì 'yì e kpá wá, ndìsì 'dódo yì eyì tí lá dùú mbigí ledre 'bì Lomo. Bì kenée ní, úku aka zíze, utúasá miútúasá zíze í'bì usóru zí mongú 'yì Káyisara† ngére 'bì káṅgá Róma? Idíze í'bì a? Ídí úku a zíze. Togú ndazé í'bì a wá, ídí kpá úku a zíze.”

¹⁵ Zí Yésu ówo mani eyé née téké, zía úku ledre zíye kídí, “Ílisé úzu máa gí ro 'di? Í'bíógusé aka komo késì gírì zíma yáa.”

¹⁶ Zíye ìnyiyé ógú kie zía. Zía ndú'yú yée kídí, “Bì ro késì ba lîlî simi komo ambi, sara ìrì 'yì ba, née ìrì ambi?”

* **12:13** 12:13 'Yì 'bì Eróde e niyí 'yì ga bì iliní zí ngúru 'yì gí dongará bulúndu Eróde e idíne mongú ngére 'bì káṅgá 'bì Isiréle e ní. † **12:14** 12:14 Káyisara: Káyisara ini ledre gí simia kídí mongú ngére 'bì Róma. Ni mongú ngére do ngíti géyì lafúne ngére e ga bì 'bì ngíti géyì káṅgá e káa zí Yúdáya kí Galiláya.

Zíye úkulúgu ledre zía kídí, “Née, lîlî simi komo Káyísara.”

¹⁷ Née ní, Yésu ya zíye ní, “Togú kenée yá, ídísé í'bí éyí bì 'bì Káyísara ní zía, zíse í'bí éyí bì 'bì Lomo ní, zí Lomo.”

Zí tara ya'dá ga gére née ídríne mbá miídrí, gí zí ledre bì Yésu ukulugu zíye ní, zíye ìnyiyé ótoómo wo.

Ledre gí ro úrú gí simi umbu

(Lúrú kpá Matáyo 22:23-33, Lúka 20:27-40)

¹⁸ Nda gí ore, zí Sadúkáyo ga bì ngará nṅunṅuní ledre úrú gí simi umbu wá ní óguyé ndú'yú Yésu. ¹⁹ Zíye ndú'yú Yésu kídí, “'Yí 'dódo ledre, Músa eké kóo lorú ba zíze kídí, togú 'yí uyuomo owú e do kacíne wá, 'yí ma'dáa bì uyu née, lúndua idí 'dí'bi kára umbu bì kací a née, gí ro zía ndíkíogú owú do bì kací lúndu máa née. ²⁰ Ngíti ledre mengí kóo roné káa, owú ya'dá e niyí kóo bo ìnyí doa gbre (7) mbá lúndu e. Zí mongúye ofú kára, kára máa née ndiki aka kóo owú zía wá, geré zía úyuómo kára née. ²¹ Zí lúndua bì utú do sogo ní, 'dí'bi kára umbu eyé máa née, ndikiní owú kéne kpá wá, zía kpá úyu ené, ótoómo kára máa née. Zí ota (3) lúnduyé 'dí'bitátá kára máa née, ndikiní owú kéne kpá wá, zía kpá úyuné. ²² Zí ledre née ndéréne kenée kací owú ya'dá ga gére née za mbá. Odu nda dṅú ambáodúye, zía 'dí'bi kára máa née, ndikiní owú kpá wá, zía kpá úyu ené, ótoómo kára née. Nda gí do kací ya'dá ga gére née mbá, zí kára née nda úyu 'bì ené dṅú gí 'dá'ba. ²³ Bì goó kenée ní, togú karanée urúní kí ya'dá ga gére née go gí

simi umbu mbá ní, kára máa née ni nda ídí go mbí me'be ambi? Bi owú ya'dá ga bi ìnyì doa gbre (7) née, kára née ni kóo go me'beyé mbá ní.”

²⁴ Zí Yésù úkulúgu ledre zíye kídí, “Lúyúsé go gbála, gí zía bi ówosé esé ini ledre gí simi miéké kúrú Lomo kí roko'bu 'bi Lomo kpá wá ní.† ²⁵ Simi bi 'yì e niyí úrú gí simi umbu ní, kará e kí ya'dá e 'di'biní lolu royé wá, niyí nda ídí eyé mbá káa zí maláyika ga bi komo ere 'dága 'dáa ní. ²⁶ Nda gí ro ledre miúrú gí simi umbu, ólosé esé miéké kúrú Lomo bi uku ledre gí ro kadra bi kóo kúrú Lomo owúogu zí Músa gí simi pho'du kí ndící komo kágá ní wá? Ekéní simi a íri kídí, Lomo uku zí Músa kídí, ‘Mááyí Lomo bi ndìsì lúru kací Abarayáma, kí Isáka nda kí Yakóbo e ní.’ ²⁷ Sée Sadukáyo e, lúyúsé ledre go. Ndaa 'bi ené Lomo 'bi 'yì ga bi niyí umbuyé ní wá, yì ené Lomo 'bi 'yì ga bi trìdrì ní.”

Loru bi kí ledrené owóowó kíngaya ní

(Lúru kpá Matáyo 22:34-40, Lúka 10:25-28)

²⁸ Ngíti 'yì 'dódo lorú 'bi Músa ni kóo kpá dongará 'yì e ore, ndìsì kóo úwú ledre ga bi Sadukáyo ga gére ndìsìní úkuló'bó a kí Yésù e ní, owo kóo go kídí, Yésù ukulugu ledre go zí Sadukáyo e bilámáne, née ní, zía ìnyìné óguné

† **12:24** 12:24 Sadukáyo e ndìsìní yì eyé kóo ólo lá dujú búku e ìnyì gí dongará tú'dú kurú búku ga bi 'bi miéké kúrú Lomo ní. Ólúógú ni ngúru búku gí dongará búku ga bi ìnyì Sadukáyo e ndìsìní ólo yéé ní. Née sí ledre bi Yésù 'di'bi véresì née gí roa gí simi Ólúógú ní, gí zía, née ngúru véresì bi Sadukáyo e owoní bú ní. **12:26** 12:26 Ólúógú 3:6

ndú'yú Yésu kídí, “Mongú 'yì, loru bi romo gi do lafúne e mbá ní, 'bié wo be 'di?”

²⁹ Zí Yésu úkulúgu ledre zía kídí, “Loru bi kí ledrené owóowó ní ni ba, ‘Úwúsé aka sée Isiréle e, Mbigí Lomo ni dujú kǐé'do bi ni Ngére ezé ní. ³⁰ Ídí óto 'bú Ngére bi Lomo eyí ní kí mimbé'deyí kǐé'do, kí sómú ledre eyí mbá, kí lomo royí mbá nda kpá kí roko'buyí za mbá.’

³¹ Ngíti a bi kpá káa zía romo gi do lafúne e mbá ní, ni 'bi ené. Ídí óto 'bú lafúyì e káa zí bi óto 'búyì kí royí ní. Ngíti cóngó loru bi romo gi do yée ga bi gbre née ndaá.”

³² Zí o'do née úkulúgu ledre zí Yésu kídí, “Bilámáne, 'yì 'dódo ledre, ledre née ni tí kenée ma'díí. Káa zí bi úku née, tí lá ngére ezé Lomo ni dujú ne bikérí ngére, ngíti a ndaá 'bi ené do kací a née wá. ³³ Togú óto 'bú Lomo kǐngaya kí mimbé'deyí kǐé'do, kí sómú ledre eyí mbá, kí roko'buyí za mbá, zíyì óto 'bú lafúyì e káa zí bi óto 'búyì kí royí ní yá, méngì née go mongú bilámá ledre bi Lomo ni ídí gi zíyì kí rokinyi kǐngaya ní, gi zía, ledre née romo go do 'dáná éyì e za mbá.”

³⁴ Zí Yésu ìnyìné ówo a gi zía téké kídí, miúkulúgu ledre ené ni kí bilámá sómú ledre siminé, ya zí o'do née ní ní, “Mbófo éyì, sómú ledre eyí emesá. Áyí go lá gbóo gi ro ówo Lomo káa do ngére eyí.” Nda gi do kací ledre née ní, 'yì ga bi kóo nìyí okó ro Yésu ní, utúasání lolu kóo ógú úzu Yésu kí ngíti ndu'yú wá.

Yésu uzu ezeokóne e kí ndu'yú
(Lúru kpá Matáyo 22:41-46, Lúka 20:41-44)

³⁵ Zí Yésu kóo ndìsìné kpá fú 'dódo ledre zí 'yì e do ligá 'Dìcì 'bì Lomo írì, zía ìnyìné ndúndu'yú kídí, “Sara 'yì 'dódo lorù e ukuní ledre kídí Kírésìto nì bulúndu Dawídi lárá káa be 'dì?”
³⁶ Ngére Dawídi uku kóo ledre kací kúrú 'Dówù Lomo gì ro Kírésìto ma'dáa kídí,

“Ngére ezé Lomo nì úku ledre zí ngére amá kídí,
 “Ndìsì do sílìma 'bì anú ona,
 gì simì s̀ndì kdra bì mááyí óto ezeokóyì e mbá s̀ s̀ndìyì ní.” ’

³⁷ Dawídi kí roné ndìsì ndólo Kírésìto Ngére, togù kenée ní, Kírésìto nì ídì bulúndu a lárá a káa be 'dì?”

Zí t̀d̀ 'd̀ 'yì e ndìsìyé úwù ledre ené kí mongù rokinyi ní.

Yésu mada 'yì e gì ro Farusáyo e kí 'yì 'dódo lorù e
(Lúru kpá Matáyo 23:1-36, Lúka 20:45-47)

³⁸ Zí Yésu ìnyìné 'dódo ledre zìye kídí, “Komosé idí idí rosé, ndásé idí káa zí 'yì 'dódo lorù e wá. Ndìsìní esì m̀ngburoko mìkokoro bongó e royé ndìsì kí gámáye k̀e simì s̀u, gì ro zí 'yì e ndìsìyé í'bì mandá zìye kí dokuwu. ³⁹ Togù olúní go simì 'Dìcì Kótruro e, togù mbù m̀ngburoko ayímbi yá, iliní ndìsì té do m̀ngburoko bì ndìsì e gì ro zìye ídíye owóowó. ⁴⁰ Ndìsìní èrì 'be 'bì kará umbu e zí kará umbu ga gère née ndìsìyé

sáká yée. Owú éyí bî do sîlî kará ga gére ní, zíye ndîsiyé í'bí a zíye ánu. Togú nda go sîndî kadra 'bî ini zí Lomo yá, zíye ndîsiyé ódroyé ngbángbáne. Gî zí kényî née ní, Lomo ni 'dó'do yée bisinyíne."

*Tákpásîlî 'bî ngíti kára umbu
(Lúru kpá Lúka 21:1-4)*

⁴¹ Nda gî do kací 'dódo ledre do ligá 'Dîcî 'bî Lomo, zí Yésu ndéré ndîsiné gbóo cigí bi bî 'yî e ndîsiní ónzó késî e doa ní, zía ndîsiné lúru 'yî ga bî ndîsiní ónzó késî káa do tákpásîlî zí Lomo ní. 'Yî ga bî kí tú'dú késî e zíye ní, zíye ndîsiyé ónzó a simi sondúu née íri. ⁴² Née ní, zí ngíti kára umbu 'yî lerî ngára éyí ndaá zía wá ní, ógúné kí odu owú késî bî zíne bî niyî útúásá úgú lá owú éyí bî cúku'dée kîe ní, ónzó a simi sondúu káa do tákpásîlî zí Lomo.

⁴³ Zí Yésu ñnyiné ndóloyóko 'yî lódú kacíne e trîé do bi kéri a, ya zíye ní, "Máuku zise ma'díi, kára bî gáa ogú ónzó késî kára ba, onzóromo késî go gî do 'yî ga bî gáa onzóní késî ona ní za mbá, ⁴⁴ gî zía, 'yî máa ga gére née onzóní lá késî bî gî do tú'dú a bî zíye ní. Kára ba, za kí lerî ené née mbá, í'bí 'bî ené késî bî do sîlîne ní go mbá, née kóo wo bî ootomo gî ro éyî miánu zíne ní."

13

*Ledre gî ro mindúru 'dîcî 'bî Lomo
(Lúru kpá Matáyo 24:1-2, Lúka 21:5-6)*

¹ Simi bî Yésu ni go ólúogú gî simi 'Dîcî 'bî Lomo ní, zí ngúru 'yî lódú kacía ñnyiné úku ledre

kídí, “Yì 'dódo ledre, lúró aka lá m̀ngburoko tutú ga bì o'bóní 'dìcì ga ba k̀ie ba, kpá k̀í lámá bì ro 'dìcì máa ga gére née.”

² Zí Yésu úkulúgu ledre zía kídí, “Née kpá éyì? 'Dìcì ga gére née k̀í mbágá lámá née bì royé née, kpá k̀í m̀ngburoko tutú ga bì o'bóní yée k̀ie née mbá, niyí ógu ndúrùónzó yée k̀írí née mbá bì, bikérí tutú bì zía ídíákáne do ezené 'dága ní ndaá.”

³ Simi bì Yésu ni go mindìsiné gá do Landa Olíva mi'dí zí 'Dìcì 'bì Lomo ní, zí Pétero e, k̀í Yakóbo e, k̀í Yiwáni e, k̀í Andiríya óguyé ndoo ndú'yú wo, ⁴ “Úku aka zíze, ledre máa née ni m̀ngì roné kenée k̀í be 'dì? Lìlì ledre bì ni 'dódo a zíze kídí ledre née ni ógu m̀ngì roné kenée ní 'dì?”

Ledre g̀ì ro 'do'dó bì 'yì 'bì Yésu niyí ógu 'dó'dó a ní

(Lúró kpá Matáyo 24:3-14, Lúka 21:7-19)

⁵ Zí Yésu úkulúgu ledre zíye kídí, “Komosé idí idí rosé, 'yì e ndaní lóndo sée wá. ⁶ Tù'dù 'yì e niyí karanée ógu k̀í ìrimá, zíye ndìsì úku ledre kídí yée niyí Kírèsìto, g̀ì zí k̀éyì née ní, niyí lóndo t̀ù'dù 'yì e. ⁷ Ásè karanée úwú ledre kídí okó ni go ógu, ngíti géyì yá kídí okó ni go 'dáa, simi bì ledre ga gére niyí go ndìsì m̀ngì royé kenée ní, ndásé s̀ìkpì m̀mbé'desé 'dága wá. Ledre ga gére niyí m̀ngì royé kenée, tí lá née ndaá 'bì ené aka odu do sogo k̀angá ba wá. ⁸ Kúfú ngíti géyì 'yì e niyí karanée ndéré útú k̀í okó do kúfú ngíti géyì 'yì e, zí ngíti k̀angá ndéré útúne k̀í okó do ngíti k̀angá. Mongú 'bù ni útú, zí k̀ì'dì k̀angá ndìsì

méngi roné do ngíti géyi bi e. Née aka lá dosi 'do'dó ma'dáa.

⁹ “Ídísé tóro ngbúó káa zí bi áse go 'yi lódú kacíma e ní. Ngíti géyi 'yi e niyí karanée 'dí'bi sée ógụ kíse kó'dú 'yi úku ngbanga e do ócó sée simi 'Díci Kótruro e. Niyí karanée 'dí'biógu sée kó'dú gávana e kí mingburoko ngére e gi ro úku ledre gi romá zíye. ¹⁰ 'Dá'dá zí do sogo káṅgá ba úkúne, ni miútúásáne do 'dódo bilámá ledre zí ríkí kúfú 'yi e za mbá. ¹¹ Togú karanée 'di'biní sée go do ógụ kíse kó'dú mingburoko 'yi ga gére née yá, ndásé ndisi sómú ledre sisikala 'dá'dá gi ro úku a togú iliní go úwú ledre gi tarasé ní wá. Ídísé úku zíye tí lá duú ledre bi 'Dówú Lomo uku go zise ní. Gi zía, úkusé née kúrú Lomo, née ndaá sómú ledre esé wá.

¹² “Lúndu e niyí í'bí lúnduyé e zí umbu, 'bumiowú ni méngi a kpá kenée zí owú 'bi ené. Owú e niyí zíngi ro 'yi ndíki yée do í'bí yée zí umbu. ¹³ Tụ'dú 'yi e niyí sógó sée gi zía bi áse 'yi lódú kacíma e ní. Abú kenée ndotó, 'yi bi ni i'bí roné ndisi lódú kacíma gi simi odu sındi kadra 'bi do sogo káṅgá ba ní, ni ndíki tridri bi za fi ní.”

Ledre gi ro misinyiónzó Yerusaléma

(Lúru kpá Matáyo 24:15-21, Lúka 21:20-24)

¹⁴ “Simi bi lúrúndíkisé mongú bisinyí éyi kí tóro do bi bi ngára ndaá zía tóroné doa wá ní, 'yi bi ni ólo ledre ba ní, idí ówoyéme ini ledre gi simi a bilámáne. Gi ore 'yi ga bi niyí simi

Yudáya ní, idíní ngásá komo landa e. ¹⁵ Togú bisinyí ledre máa née ogundiki 'yì do 'dìcì,* ndaá ndítíogù ólù 'dìcì gì ro 'dí'bi éyì kí wá. ¹⁶ Togú 'yì bi ledre máa née ndiki wo yáká ní, ndaá lolù ngásá ndá'ba 'be gì ro 'dí'bi yata bongó wá. ¹⁷ Kadra máa née ni sínyí gbála, zì kará ga bi kí simiyé, kpá kí yée ga bi kí owù e kó'dùye ní. ¹⁸ Ídísé ini ini zì Lomo kángaya kídí, ledre máa née, ndaá méngì roné simì kadra drù wá, ¹⁹ 'do'dó 'bi sìnḍì kadra máa née ni ídí bisinyíne kángaya zía rómoné gì do bizóro e za mbá, gì zía méngì aka roné 'dá'dá a do sogo káṅgá ona kú wá, tónóne simì kadra bi kóo Lomo otoogu káṅgá ba kí ere e, do ndéréoguné gì cakaba ní. Ngíti ledre utúásá lolù kpá méngì roné kenée wá. ²⁰ Idí Ngére Lomo ndaá kóo 'dósoogù sìnḍì kadra ledre máa née gbú'du wá, káa bi 'yì ómo ndaá. Nda lá gì ro migéléogù 'yì ené e, zía 'dósoogù a gbú'du. ²¹ Simì sìnḍì kadra máa née togú ngíti 'yì uku ledre kídí, 'Lúrúsé aka Kírésìto ogù go.' Togú kenée wá, 'Ni go bi 'dáa yá,' ndásé ṅúnṅu a wá. ²² Tù'dù 'yì ranga e niyí karanée ogù kí ìrì Kírésìto ngíti géyì kí ìrì nébì e, zíye ndìsìyé méngì mingburoko ledre ga bi kí roko'buyé ní gì ro ndìsì lóndo migélé 'yì ga bi 'bi Lomo ní, togú ni útúásá zíye méngì a kenée yá. ²³ Káa zì bi go kenée ní, komosé idí ídí rosé kángaya. Máenzì komosé go 'dá'dá gì zì ledre káa zì ga gére née kí méngì royé.

* **13:15** 13:15 Do 'dìcì: Ga kóo 'desì ní Yúda e ndìsìní ùbù 'dìcì eyé kí doné sisilekpe. Zíye ndìsìyé ékìye doa 'dága ìrì ndìsì méngì ngíti géyì ledre eyé e.

24 “Tí lá sími sɪndí kadra máa née, gí do kací 'dó'dó née ní,

“ 'zì kadra ìlìne m̀bùù, éfè oṅgó kpá wá,

25 zì kele e ndìsì r̀r̀eyé gí 'dága gírì, zì éyì ga bì komo ere ní mbá ndìsì k̀zìyè.’

26 “Sìmi sɪndí kadra née 'yì e niyí lúró Owù 'bì 'Yìma'dí kí ógù gí komo ere kpurù gí sími b̀urungù kí cóngó roné kpá kí mongù roko'buné.

27 Nì kása maláyika ené e zìye báyiyé do bì e do sogo káṅgá za mbá, zìye 'dó'dùyóko 'yì ené e ga bì gelé yée go ní, mbá do bì kíé'do.

28 “Ídísé lúró l̀l̀ì ledre bì m̀andìsì úku a ba lá d̀ùù gí ro ndórí. Togù lúrúsé m̀ikánda mbílì ndórí niyí go ù'bù yá, kídí ndumu nì go gbóo.

29 Kpá kenée, togù lúrúsé r̀ìkì ledre e go kí m̀engì royé kenée komo ere yá, ídísé ówo a kídí, kadra m̀indá'baógumá nì go gbóo. 30 Máúku zise kídí, ledre máa née nì m̀engì roné sími bì 'yì ga bì cakaba ba uyuonzó aka roné wá ní. 31 Ere e kí do sogo káṅgá ba niyí ùkù mbá, tí lá kúrúma ùkù ené e wá.

*M̀indá'baógù Yésù nì l̀yì 'yì e m̀il̀yì
(Lúró kpá Matáyo 24:36-44)*

32 “Kadra m̀indá'baógumá, 'yì e mbá utúasání ówo a wá, abú maláyika ga bì komo Ere ní, owoní wá, gba máa Owù 'bì Lomo máówo kpá wá. 'B̀uzé Lomo owo d̀ùù ne. 33 Káa zì bì go kenée ní, komosé idí idí rosé. Zise ídise ǹzìyisé gí zía kadra ledre máa née ówosé wá.

³⁴ “Mìndá'baógumá ni ídí ené káa zí 'bì o'do bì kóo ìnyì gì 'be 'bì ené ndéréne do ngíti bi gbála ní. Sìmì bì kóo ìnyì ndéré ní, zía ífíbáyì moko zí 'yì 'bì moko ené e mbá kpìkpìkpì, zía kpá úkuómo ledre zí 'yì 'bì moko máa wo bì ndìsì 'bì ené lúrú bi kací mbotu gara ní kídí, 'Komoyí idí idí kacíma do mìsì'dì, mándéré go, mááyí ndá'baógu.’

³⁵ “Gì zí kényì nées ní, komosé idí idí rosé gì zía ówosé esé kadra bi m̀ngì 'be nées ni ndá'baógu sìmì a ní wá. Ambí owo ne ngíti géyì yá, ni ndá'baógu kí tagá, togú kí ndulù, kí sìmìbì, togú kí phiyì. ³⁶ Abú miógù a ni l̀yì sée mìl̀yì yá, idí ógundíki sée fú lá kí óndó bi. ³⁷ Ledre bì máúku zise ba, máúku go zí 'yì amá e mbá, 'Komosé idí idí rosé.’ ”

14

Ledre bì yemení wo wayí ro Yésu ní

(Lúrú kpá Matáyo 26:1-5, Lúka 22:1-2, Yiwáni 11:45-53)

¹ Sìmì s̀ndì kadra nées ngítí s̀lì idíaká kóo go gbre gì ro do méngì Ayím̀bi Umbuokpó* kí

* **14:1** 14:1 Ayím̀bi Umbuokpó: Ni s̀ndì kadra bi Yúda e ndìsìni sóm̀ndìki ledre bì kóo Ngére Lomo okpó gì do 'be 'bì eyé e ufu owù 'bì eyé e wá gì zía bì oṙóní sáma owù kábìṙìkì ro kágá mbotu eyé e ní. Zía kóo 'dì'biogù yée gì sìmì Ízibiti gì sìmì 'do'dó bi kóo niyì sìmì a ní. Ólo Ólùógù 12:1-20.

Ayímbi Ambata bi 'De'dí ndaá simi a wá ní.† Zí manda ga bi 'bi 'yì 'dáná éyì e, kí 'yì 'dódo lorù e yéme royé ndìṣì gámásó'do misi'di bi do 'dí'bi Yésu doa wayí gì ro úfu wo ní. ² Zíye úku ledre kídí, “Tí lá ndazé 'dí'bi wo kadra ayímbi wá, káa bi 'yì e niyí zínjì rozé ke.”

*Lefení sù'bù do Yésu simi Beteníya
(Lúru kpá Matáyo 26:6-13, Yiwáni 12:1-8)*

³ Simi bi Yésu ni simi Beteníya do bi éyì miánu 'be 'bi Simúna bi kí umbunonó roné ní, zí ngíti kára óguné kí bilámá sù'bù mindonyo bi ugúní kí tú'dù késì ní, zía líkpí tara kúkú sù'bù née do léfe a mbá do Yésu.

⁴ Zí bi sínýíne ro ngíti géyì 'yì ga bi kóo ore ní, zíye tónóye úku ledre dongaraye kídí, “Áyi, kára née lefe sinyi nda sù'bù née kenée gì ro 'di? ⁵ Niyí kóo úgúoyó a kí tú'dù késì, káa zí késì bi gì ro í'bí a zí 'yì bi mengì moko go kí tú'dù éfé e, go gbóo zía ídíne simibi kìé'do ní,‡ do í'bí a zí 'yì lerì e.” Zíye ìnyiyé úku sínýi ledre zí kára née 'duo gbála.

† **14:1** 14:1 Ayímbi 'bi Ambata bi 'De'dí ndaá simi wá ní: Ni ayímbi bi Yúda e ndìṣìní méngì a kí sílì ìnyì doa gbre kí sómùndiki ledre miólúógù bulúnduyé e gì simi 'dó'dó bi kóo simi ízibiti ní. Ayímbi Umbuokpó ni mizefì sílì 'bi Ayímbi 'bi Ambata bi 'de'dí ndaá simia wá ní. Simi sílì bi ìnyì doa gbre née, lorù 'bi Músa uku kídí Yúda e ndaní ánu ambata bi kí 'de'dí siminé ní wá. Ólo Ólúógù 12:17-20. ‡ **14:5** 14:5 Togú ólo véresì ba simi báyíbulu 'bi girígì e yá, áyì ólondíki ledre dinári 'bi Róma míya ota (300) simi a. Dinári kìé'do ni késì bi ndìṣìní í'bí a zí 'yì gì ro moko bi mengì wo, ili 'dí'bi késìja kadra kìé'do ní.

⁶ Zí Yésu úku ledre zíye kídí, “Ótoómosé kára née, 'yì ndaá 'dó'do wo wá. Mengì mongú bilámá ledre go zíma. ⁷ Ásé ídí kací kadra ga ba mbá kí 'yì lerì ga gére née, zíse ndìsìsè í'bí éyì zíye simì kadra bi ílisé go í'bí a simì a ní. Tí lá mándìsì amá kise za fí wá. ⁸ Mengì zíma née go 'bi ené ledre bi utúasá go méngì a ní. Lefeutu sù'bù mindonyo née domá gì ro yémeómo máa nzíyiné gì ro bi bi niyí óto a zíma ní. ⁹ Máúku zíse ma'díí, bi ga bi niyí úku bilámá ledre doyé ní mbá, ledre bi kára née mengì wo zíma ní, niyí úkuógu a zí 'yì e ndìsìyè sómùndíki ledrea gì roa.”

¹⁰ Zí Yúda Keriyóta, ngúru 'yì lódú kací Yésu ndéréne zí manda ga bi 'bi 'yì 'dáná éyì e ní í'bí ngbángá Yésu zíye. ¹¹ Zí bi émené royé gbála kí úwú ledre bi Yúda uku née, zíye úku ledre zía kídí, yéé niyí í'bí kèsì zía. Née ní, zí Yúda tónóne gámásó'do bilámá misi'di bi gì ro zíne í'bíógu Yésu ma'dáa doa zíye ní.

Yemení éyì miánu 'bi Ayímbi Umbuokpó

(Lúru kpá Matáyo 26:17-25, Lúka 22:7-14,21-23, Yiwáni 13:21-30)

¹² Simì mizefì sílì 'bi Ayímbi Ambata bi ngará 'De'dí ndaá simì wá ní, kací ondú bi Yúda e, née sílì bi ndìsìní óngoónzó phìrangá kábìrìkì simì a gì ro Ayímbi Umbuokpó ní, zí 'yì lódú kací Yésu ìnyiyé ndú'yú wo kídí, “Íli gáa zíze ndéréze yéme bi gì ro Ayímbi Umbuokpó 'da?”

¹³ Née ní zía kása 'yì e gbre gì dongaráye 'yì lódú kacíne e kídí, “Ndérésé mu simì

Yerusaléma íri, ásé ndíki ngíti o'do íri kí ndá'baógu gi ngburu kí ndoko iní doné. Ídísé lódú wo ¹⁴ zaá gi 'be, zíse ndú'yú mǐngí 'be máa nées kídí, 'Yì 'dódo ledre ya, 'bì ené 'dǐcǐ bì yée niyí ánu éyí miánu 'bì Ayímbi Umbuokpó simi a kí 'yì lódú kacíne e ní, nì 'bì ené wo bì 'dì? ¹⁵ Nì 'dódo bi 'bì ngu e zíse simi 'dǐcǐ máa wo bì ubúní wo gá do ezené 'dǐcǐ 'dága ní, yemeomoní bi go mbá nziyiné, zíse simi a íri, ídísé yéme éyí miánu 'bì ayímbi simi a íri nziyiné gi rozé.”

¹⁶ Zí 'yì lódú kacíga ga bì gbre nées ndéréye, zíye óguyé simi Yerusaléma íri, zíye ndíki éyí e tí káa zí bì Yésu uku ledre a zíye ní, zíye ñnyiyé yéme éyí miánu 'bì Ayímbi Umbuokpó ore.

¹⁷ Nda go kí tagá, zí Yésu óguyé kí 'yì lódú kacíne ga bì sokó doa gbre nées mbá simi Yerusaléma do bì bì gáa yemeomoní go zíye nziyiné ní. ¹⁸ Simi bì niyí nda go ánu éyí ní, zí Yésu ñnyiné úku ledre zíye kídí, “Máúku zíse ma'díi, ngúrusé nì í'bì ngbángáma zí ezeokóma e. Tí 'yì bì ndìsìzé éşikótru sǐlize kéne simi éyí miánu ní.”

¹⁹ Simi bì uwúní ledre nées ní, zí bì sínýíne royé gbála, zíye tónóye úku ledre zía mikékeríja kídí, “Mongú 'yì, wo bì ma'díi ní ndaá 'bì ené máa wá.”

²⁰ Yésu ya zíye ní, “'Yì ma'dáa nì ídì gi dongaráse ga bì sokó doa gbre bì ndìsìzé éşikótru sǐlize kéye simi éyí miánu ní. ²¹ Gí romá, wo bì ogú go káa do 'yíma'dí ní, ledre amá ndaá. Miéké kúrú Lomo ukuyeme go kídí niyí 'dó'do máa, zíye úfu máa. Ledre nées nì tí ógu méngí

roné kenée ma'díi, ni sínyí gbála zí 'yì bí ni í'bíógù máa ní. Ni kóo ídí bilámáne zí 'yì máa née togú ndaní kóo ndíkiógù wo wá ní.”

*Éyì miánu gị ro sómúndíkí ledre miúyu Yésu
(Lúru kpá Matáyo 26:26-30, Lúka 22:14-23, 1
Koríndo 11:23-25)*

²² Simi bí niyí aka fú ánu éyì ní, zí Yésu ma'dáa ìnyiné 'dí'bi ambata, zía í'bí mbófo éyì zí Lomo, zía 'déweífi simi a, zía í'bí a zí 'yì lódù kacíne e ga gére née, ya zíye ní, “Ánusé mu, née kùrù'bumá.”

²³ Zía kpá 'dí'bi kó'do bí kí le'yì kóró siminé ní, zía í'bí mbófo éyì zí Lomo, zía í'bí kó'do máa née zíye, zíye éwé le'yì kóró bí simi a née kacíye cé.

²⁴ Yésu ya zíye ní, “Ba lịlị sámamá bí ndé'yì bí káa do yéme ledre zí tų'dų 'yì e ní, née go éyì bí ni yéme mikánda ledre dongará 'Buzé Lomo kí tų'dų 'yì e ní. ²⁵ Máúku zise ma'díi, máéwé ándá aka lolu le'yì kóró káa zí wo ba 'diya wá, mááyí éwé 'búo mikánda a 'be 'bí Lomo.”

²⁶ Née ní, zí Yésu kí 'yìmikása ené e úku ke'bí mbófo Lomo, zíye ìnyiyé yóo ndéréye do Landa Olíva.

*Yésu uku ledre miási Pétero gị roné
(Lúru kpá Matáyo 26:31-35, Lúka 22:31-34,
Yiwáni 13:36-38)*

²⁷ Zí Yésu úku ledre zí 'yì lódù kacíne e kídí, “Ásé ìnyì mbá ngásáómo máa, káa zí bí ni miékéne simi kúrú Lomo ní kídí,
“ Mááyí úfu 'yì 'bá'bá kábìrìkì e,

zí kábiríki e ngásá báyi royé mbá.'

²⁸ Togú máúrú go gi simi umbu yá, mááyí ndéréókpó sǒngó sée simi kǎngá bi Galiláya ní."

²⁹ Pétero ya zía ní, "Mongú 'yi, togú lafúma ga ba niyí ngásáómo yi ye yá, mángásáómo yi kú wá."

³⁰ Yésu ya zía ní, "fi, idí óto ledre ba simi doyi bilámáne, karaba kí ndulu, simi bi o'do ngono uçu aka koko kí'dí gbre wá ní, áyí ási gi romá kí'dí ota (3), yá née owo ené máa wá."

³¹ Zí Pétero ñnyiné úku ledre cú kí siminé zía kídí, "Mongú 'yi, máútúásá úku ledre kídí 'máówo yi wá' ní kú wá. Togú umbu yá, umbu." Zí lafúga ñnyiyé úku ledre kpá mbá kenée.

Yésu ini ini zí Lomo simi Getesemáni

(Lúru kpá Matáyo 26:36-46, Lúka 22:39-46)

³² Simi bi oguní nda go do Landa Olíva ní, zíye ñnyiyé óguyé do bi bi kí ñriné Getesemáni ní. Zí Yésu úku ledre zí 'yi lódú kacíne máa ga gére née kídí, "Ndísisé aka kúra, mááyí aka ndéré ini ini zí Lomo." ³³ Née ní, zía ñnyiné 'dí'bi lá dujú Simúna Pétero e, kí Yakóbo e, kí Yiwáni e, zíye ndéréye kéye. Zí Yésu ma'dáa idíne kí mongú sómú ledre, do ndúwúne kpá mindúwú, ³⁴ zía úku ledre zíye kídí, "Sómú ledre bi mááyí kíc yáa ní ofu go, másómú sómú ledre née ni úfu máa goó ne, idíse aka ndísi ona kí komosé rosé."

³⁵ Zía ñnyiné ndéréne gi re cúku'dée kenée, zía útúne gbri do ngurú sǐndíne, do ló'bu komoné bi, tónóne ini ini kídí, "Babá Lomo,

togú sɪndí kadra utúasá go ne gi zíyì yá, ndá lolu ótoómo máa zíma ndúwúma wá. ³⁶ Babá, roko'buyí romo do ledre e za mbá, ídí 'dí'bióyó nduwú ba gi romá 'dá'ba. Máúku amá née kídí ídí méngì ledre ma'dáa káa zí bì máíli ní wá. Ledre bì yéme go yìì ní, ídí méngì dùú wo.”

³⁷ Zía ìnyìné gi ore ndá'balúgu roné zí 'yì lódú kacíne ga bì ota née. Nì ógù íri ní, niyí yì eyé go mbá 'dú'du eyé. Zía ìnyìné úku ledre zí Pétero kídí, “Simúna, ásé yì esé go mbá 'dú'du esé, útúasásé esé ndìsì dilá gba kí sɪndí kadra kíé'do wá? ³⁸ Komosé ídí ídí rosé, zíse kpá ndìsìsé ìni ìni zí Lomo káa bì ásé lúyú ledre ke. Lomo rosé ìli tí go ní, tí lá cóngó rosé ndaá.”

³⁹ Zía ìnyìné kpá ndá'balúgu roné ìni ìni zí Lomo, zía úku kpá té bikérì ledre bì gáa uku 'dá'dá ní. ⁴⁰ Zía ìnyìné ndá'balúgu roné zí 'yì lódú kacíne e, zía ógundíki yée kpá kí 'dú'du eyé, gi zía, saná komoyé owó nda go miówó kíngaya. Ledre ndaá lolu kóo tarayé zíye úku a zía wá.

⁴¹ Nda sɪmì ota (3) mɪndá'baógua, zía úku ledre zíye kídí, “Ásé aka yì esé kpá fú 'dú'du esé? Asá go. Kadra ledre ogù go. Lúrúsé aka, i'bíní máa, wo bì ogù káa do 'yìma'dí ní, go do sɪlì 'yì mɪlúyú ledre e. ⁴² Ìnyìógusé mu zíze ndéréze. Lúrúsé aka 'yì bì nì í'bí máa zí 'yì ga ba ní, nì girí go née.”

*Yúda i'biogù Yésù zí ezeokóga
(Lúru kpá Matáyo 26:47-56, Lúka 22:47-53,
Yiwáni 18:3-12)*

43 Simi bi ngárá Yésu ukuonzó aka ledre gi tarané wá ní, geré zí Yúda ma'dáa bi ngúru 'yi lódú kací Yésu ní, óguyé kí tú'dú 'yi e ruu kí maku okó e, kí ngbóndó e do sílìye. Manda ga bi 'bi 'yi 'dáná éyí e, 'yi 'dódo lorù e, kí mingburoko ngére e ní, kasaní kóo yée ye gi ro 'dí'bi Yésu.

44 Yúda uku gáa ledre go zíye kídí, “Tí lá 'yi bi mááyí fáka wo ní, née 'yi máa bi ásé 'dí'bi wo ní. Ídísé geré 'dí'bingéřì wo, zíse ndéré kíe.”

45 Simi bi Yúda oguní ní, zía ndéréne geré zí Yésu ya zía ní, “Yì 'dódo ledre,” zía ìnyìné fáka wo. 46 Geré née ní, zíye ìnyiyé 'dí'bingéřì Yésu. 47 Zí ngúru 'yi gi dongará 'yi lódú kací Yésu ma'dáa lálaogù maku okó gi simi sířìkpa, zía ìnyìné lágá'décì mbílí 'yi moko 'bi mongú 'yi 'dáná éyí tú.

48 Yésu ya zíye ní, “Ógusé kí maku okó e, kí ngbóndó e gi ro 'dí'bi máa ní. Mááyí 'yi méngì bisinyí ledre e? 49 Mááyí kíse kára kací kadra mbá kí ndìřì 'dódo ledre e zíse do ligá 'Dìcì 'bi Lomo, 'dí'bisé nda kóo máa wá gi zí 'di? Nì go méngì roné káa zí bi miéké kúrú Lomo uku ní.” 50 Née ní, zí 'yi lódú kacíga úduyé mbá ngásáye, zíye ótoómo wo kí ngúcuné do sílì 'yi ga bi oguní 'dí'bi wo ní.

51 Ngíti owúphìrangá nì kóo ore, onzó roné lá bongó mióonzó, zía ìnyìné lódú Yésu. Simi bi iliní nda kóo kpá gi ro 'dí'bi wo ní, 52 zí mióonzó bongó née líkpíne gi roa, zía ótoómo a cìkì kírì née, do ngásáne ngírá.

Yésu kó'dú 'yì 'dècì ngbanga e
(Lúru kpá Matáyo 26:57-68, Lúka 22:54,55,63-71, Yiwáni 18:13,14,19-24)

⁵³ Née ní, zí 'yì ga bi kóo 'di'biní Yésu ní, ìnyiyé ndéréye kí Yésu ma'dáa 'be 'bì mongú 'yì 'dáná éyì. Zí manda ga bi 'bì 'yì 'dáná éyì e, kí m̀ngburoko ngére e, kpá kí 'yì 'dódo lorú e yóko royé mbá íri. ⁵⁴ Abú ledre née ni kóo o'buó'bu ndotó, zí Pétero kóo ódó mimbé'dené, zía ndìsìné kpá fú lódú kací Yésu ndo ndo ndo gí 'dá'ba gí ro zíne lúru ledre bi iliní m̀ngí a kí Yésu ma'dáa ní. Simi bi olúokpóní go kí Yésu 'be 'bì mongú 'yì 'dáná éyì íri ní, zí Pétero ma'dáa ólúúgu roné do ligá íri do ndéré ndìsìné gí zí drú ro pho'du dongará 'yì ga bi 'bì moko ore ní.

⁵⁵ Zí manda ga bi 'bì 'yì 'dáná éyì e nda kí ngíti géyì m̀ngburoko 'yì 'dècì ngbanga e ndìsiyé gámásó'do ledre bi zíye úkuóto a ro Yésu gí ro zíye 'dí'bi wo úfu a ní, tí lá ledre bi k̀é'do káa zíye ówo a ní ndaá. ⁵⁶ Simi ledre ga gére née mbá, abú t̀'̀dú ngíti géyì 'yì e ukuotoní ledre ro Yésu ma'dáa ndotó yá, ledre ga bi ukuotoní yée ní, nderení eyé mbá cee k̀é'do wá.

⁵⁷ Zí ngíti géyì 'yì e úkuóto 'bì eyé kídí, ⁵⁸ “Uwúzé gí taraa kídí, née ni ndúrúónzó mongú 'Dìcì 'bì Lomo bi bulúnduzé e ̀b̀b̀nì ye ba, zíne ̀b̀b̀lúgu a do biné d̀d̀ simi sílì ota, 'yì e ̀b̀b̀nì ye wá.” ⁵⁹ Abú ukuní kenée ndotó, kúrúye ni kóo kpá fú kp̀kp̀kp̀.

⁶⁰ Zí mongú 'yì 'dáná éyì ìnyìogú tóroné kó'dúye mbá, zía ndú'yú Yésu, kídí, “Ledre ndaá

tarayi zíyi úku a kací ledre ga bi 'yi ga gére née ukuní née wá?" ⁶¹ Tí lá Yésu ití ené wá.

Zí mongú 'yi 'dáná éyi kpá ndú'yú ándá Yésu kídí, "Áyí ba Kírésito, wo bi Lomo geléogú wo go káa do Mbigí Owú 'bi ené ní?"

⁶² Yésu ya zía ní, "Íi, mááyí tí wo ma'díi, ásé gú lúru Owú 'bi 'Yíma'dí kí ndísi zí Lomo bi roko'bua ofu go ní do anú, kpá kí ógú gi komo ere kpurú gi sími burungú."

⁶³ Geré zí mongú 'yi 'dáná éyi ñnyiné lófo bongó gi roné kí simikesí, zía úku ledre zí 'yi e kídí, "Éyi bi ilizé kpá fú úwú ledre gi zí ngíti géyi 'yi e gi roa ní 'di ⁶⁴ bi uku tara sinyí go ro Lomo cú kí tarané ya née ni Ngére Lomo ní. Sómú ledre esé ni káa be 'di?"

Zíye ñnyiyé mbá úku ledre kídí, "Née ndaá ledre bi ñiyí ótoómo kí úfu wo gi zía ní wá, idíní úfu wo 'dá'ba."

⁶⁵ Zí ngíti géyi tónóye ndísi lúbu súrú komoa, do ñnyiyé ódó'dútu komoa kí bongó, do ócó wo, zíye úku ledre kídí, "Ambí ocó yíi née ne? Ífi aka írĩa." Zí 'yi óndó bi ga bi ore née ñnyiyé kpá ócó wo.

*Pétero ití kangú kídí née owo ené Yésu wá
(Lúru kpá Matáyo 26:69-75, Lúka 22:56-62,
Yiwáni 18:15-18,25-27)*

⁶⁶ Sími bi Pétero ni aka kpá fú ndísi do ligá ore ro pho'du ní, zí owúkára 'yi 'bi moko bi 'be 'bi mongú 'yi 'dáná éyi ore ní, óguné. ⁶⁷ Sími bi lurúndiki Pétero ní, zía lúru wo gbóó.

Zíá úku ledre zí Pétero kídí, “Áyi, áyí ba tí ngúru 'yì gí dongará 'yì ga bì 'bì Yésu 'yì 'bì Nazeréta ba ke.”

⁶⁸ Zí Pétero úkulúgu ledre zí kára née kídí, “Úku née kenée ledre 'dì? Máówo amá o'do née wá. Máówo'dí'bì amá kpá ledre gí simì ledre bì áyí ndìsì úku a née wá.” Zí Pétero ìnyìné ndéréne mì'dí ku mbotu bì olúogu sága ní. §

⁶⁹ Gí do kací a née ní, zí owúkára née kpá ìnyìné ndéréne tara mbotu íri, zía lúrúndíki Pétero kí tóro, zía ìnyìné úku ándá ledre zí 'yì ga bì kóo ndìsìní tóro ore ní kídí, “Nì kpá tí ngúru 'yì gí dongará 'yì ga bì 'bì Yésu ní ma'díi.” ⁷⁰ Zí Pétero kpá ìnyìné ítí kangú.

Do kací ledre máa wo née akpa kpá wá, geré zí 'yì ga bì kóo ndìsìní tóro ore ní, ìnyiyé kpá úku ledre zí Pétero kídí, “Utúasá zíyì ítí kangú yá née ndaá 'yì 'bì Yésu wá ní wá, gí zía, owozé kpá tí bú áyí 'yì 'bì Galiláya.”

⁷¹ Née ní, zí Pétero tónóne lólóbù kídí, “Togú ledre bì máúku ba ndaá ma'díi ledre wá, Lomo idí í'bì mongú 'do'dó zíma. 'Yì bì ndìsìsé úku ledre gí roa née, máówo amá wo kú wá.”

⁷² Geré née ní, zí o'do ngono úçu koko zí Pétero sómúndíki ledre bì Yésu uku zía kídí, “Karaba kí ndùlù kí'dí bì ngono úçu aka koko kí'dí gbre wá ní, áyí ítí kangúma kí'dí ota yá, née owo ené máa wá.” Zí mongú simìkoso méngì Pétero, zía útúne geré ndìsìné ìni ini.

§ 14:68 14:68 Simì ngíti géyì búku ga kóna ní, miéké yata ledre ba nì bo: Geré née ní, zí o'do ngono úçu koko.

15

Yésu kó'dú Ngére Piláto
(Lúru kpá Matáyo 27:1,2,11-14, Lúka 23:1-5,
Yiwáni 18:28-38)

¹ Akpa kí phiyí, zí manda ga bi 'bi 'yi 'dáná éyí e ní, m̀ngburoko 'yi e kpá kí 'yi 'dódo loru ga bi 'bi Músa ní, nda kí m̀ngburoko 'yi 'dəcì ngbanga e, yóko royé za mbá gi ro yéme ledre kí'èdo. Zíye ìnyiyé ódó Yésu, zíye 'dí'bi wo ndéréye kie kó'dú Piláto.

² Simi bi oguní kí Yésu íri ní, zí Piláto ndúndu'yú kídí, “Yí ga ba ukuní ya úku ledre yá née ni mongú ngére 'bi Yúda e. Áyí tí mongú ngére 'bi Yúda e ma'díi?”

Yésu ya zía ní, “Kpá tí káa zí bi úku née.”

³ Zí manda ga bi 'bi 'yi 'dáná éyí e ní úkuóto tú'dú ledre e roa. ⁴ Zí Piláto kpá ìnyiné ndú'yú wo kídí, “Ledre ndaá tarayí zíyí úku a kací ledre ga bi ndìşiní trótro yée ba wá? Lúru aka tú'dú ledre ga bi ndìşiní úku yée ba.”

⁵ Yésu uku ené ledre kací ledre ga gére née zía mbá wá, zí ledre née lútúne kací komo Piláto gbála.

⁶ Simi kadra Ayímbi Umbuokpó, Piláto ndìşì lengbe ótoómo 'yi bi 'yi e ndu'yúní wo gi roa gi simi s̀gìni ní. ⁷ Simi s̀ndí kadra máa née ní, ngíti o'do ni kóo bo simi s̀gìni ore kí ìriné Barába. Wo kí ngíti géyí lafúne 'di'bi kóo yée gi zía ufuní 'yi e simi bi tú'dú 'yi e yokoní royé ndìşì gbúrògbóye kí ndìşì méngì ledre bi utúasá wá ní. ⁸ Zí tú'dú 'yi ga bi yokoní royé ní óguyé

ndú'yú Pilátò gì ro zía í'dí sîlîne gì ro kémbî 'yì gì simì sígìní káa zí bî lengbe ndîsî méngî a ní.

⁹ Zí Pilátò ndú'yú yée kídí, “Ílisé zíma ótoómo zíse ngére bî 'bî Yúda e ní?” ¹⁰ Pilátò owo bî kídí manda ga bî 'bî 'yì 'dáná éyì e ní, oguní kí Yésù zíne gì zía bî otoní bisinyí mimbé'deyé roa. ¹¹ Zí manda ga bî 'bî 'yì 'dáná éyì e ní úku ledre, 'yì e idíní úku ledre zí Pilátò idí ótoómo Barába gì simì sígìní.

¹² Zí Pilátò kpá ìnyìné ndú'yú yée kídí, “Máídí nda méngî kí Yésù bî ndîsîsé ndólo wo mongú ngére 'bî Yúda e ní 'dì?”

¹³ Zíye ìnyiyé ótrúlúgu ledre zí Pilátò kídí, “O'do née idí úyu, idíní phéphé wo do mîngbúngu kágá, zía úyuné 'dá'ba.”

¹⁴ Pilátò ya zíye ní, “Bisinyí ledre bî méngî wo ní, nî 'dì?”

Tí lá otrútatání ledre nda 'dá'dá kídí, “Ídí phéphéónzó wo do mîngbúngu kágá.”

¹⁵ Pilátò ili kóo méngî 'yì ga gére née gì ro zí bî émené royé, zía ìnyìné ótoómo Barába zíye. Zía úku ledre zí asikíri ené e ócò Yésù bisinyíne, do 'dí'bi wo ndéré phéphéónzó a.

Pilátò í'bí Yésù zí asikíri ené e

(Lúru kpá Matáyo 27:27-30, Yiwáni 19:2,3)

¹⁶ Zí asikíri ga gére née nda 'dí'bi Yésù gì ore ndéré kíe 'be 'bî ngére, zíye ìnyiyé ndóloyóko royé mbá do ídíye tú'dú íri. ¹⁷ Zíye éşì mîgbagbawu bongó ro Yésù, zíye kpá kúrókú kîní zíye éşì a ro do Yésù. ¹⁸ Née ní, zíye tónóye ndîsî lágá sîlîye zía kí ledre kídí, “Simîbi idí ídí

doyí tǔ'dú, mongú ngére 'bi Yúda e.” ¹⁹ Zíye ndísiyé kí ócò doa kí ngbángbá, kpá kí lúbu sùrú komoa, zíye útúye do ngúrú sɛndíye, ndísiyé fóló wo kídí, yée otoní née úndrua. ²⁰ Simi bi folo asání nda wo go ní, zíye ìnyiyé í'díogù ngbángbá miḡbagbawu bongó bi esiní gáa roa ní, do ìnyiyé ésilúgu mbigí bongó ené roa. Zíye nda ìnyiyé ólúogù kǐe ḡi ro ndéré kǐe kí'dí bi bi iliní phéphé wo doa ní.

Phephéní Yésu

(Lúru kpá Matáyo 27:31-44, Lúka 23:27-43, Yiwáni 19:17-27)

²¹ Simi bi asikíri ga gére née niyí go mindéréye do misi'di kí Yésu ní, zíye ndíkíye kí ngíti o'do do misi'di ìrja Simúna, o'do máa née ni 'yí 'bi gara bi 'yí e ndisíní ndólo a Kuréne ní. Simúna ma'dáa ni 'bu Alakizánde e kí Rúfu. Ni kóo go ólú simi Yerusaléma. Zí asikíri ga gére née gága wo ìmbí mɛngbúngbu kágá bi Yésu ìmbí née. ²² Zíye óguyé kí Yésu do bi bi ndisíní úfu 'yí e doa ní, ndoloní Gologóta, ledre ḡi simi a kídí, cóngó do'yí. ²³ Nda íri, zíye ìnyiyé í'bí le'yí kóró bi kotruní kí ngíti kágá ní zí Yésu, ḡi ro zía éwé a ḡi ro zí okó éyí miówo úkúne ḡi roa, zía ási ené kí éwé a. ²⁴ Née ní, zíye í'díogù bongó ené, zíye ìnyiyé phéphé wo do mɛngbúngbu kágá máa née, zíye síkpí wo kǐe 'dága, zíye ónzó gbégbé ífibáyí bongó ené e kǐe dongaráye.

²⁵ Ledre máa née mēḡi kóo roné simi sɛndí kadra ìnyí doa eso kí phiyí. ²⁶ Zíye ìnyiyé éké ledre bi kóo ufuní wo ḡi roa ní, do phéphéoto a doa 'dága kídí, “Ba, mongú ngére 'bi Yúda e.”

27-28 Phephéní kóo yée kí 'yì ugu e gbre, ngíti a do sílǎ 'bì anú, ngíti a do ngelì.*

29 'Yì ga bì kóo ndìsiní ókpó kací misi'di gi ore ní, zíye ndìsiyé úku wo kpá kí úkucáyi ledre gi do bì a kídí, “Bì kóo úku yá áyí ndùrù mongù 'Dìcì 'bì Lomo, zíyì úbùlúgu a lá símì sílǎ ota ní, 30 ékíógù nda lolù girí zíyì yómo royì wá gi zí 'di?”

31 Zí manda ga bì 'bì 'yì 'dáná éyì e, kí 'yì 'dódo lorù e ndìsiyé kpá fóló wo kídí, “Ndìsi kóo lá yómo ngíti géyì 'yì e ní, yomo nda lolù roné wá?

32 Káa zí bì nì wo bì Lomo geléogù wo káa do Kírésìto, mongù ngére 'bì Isiréle e ní, idízé aka lúru a, togù ekíogù gi do kágá girí go cakaba bì yáa yá, azé geré ngúnngu wo.” 'Yì ga bì kóo gbre phephéní yée kí Yésù e ní, ndìsiní kóo kpá úku wo.

Ledre gi ro miúyu Yésù

(Lúru kpá Matáyo 27:45-56, Lúka 23:44-49, Yiwáni 19:28-30)

33 Sími bì kóo kadra nì nda go kpíkpiríkpi sími do ní, zí mutùlurù útúne do kángá mbá kí sìnđì kadra ota. 34 Sími bì sìnđì kadra ota ogù nda go ní, zí Yésù ìnyìné ìni ìni 'dága kídí, “Ilóyi, Ilóyi, Lìma sabákatani?” Ledre gi sími a kídí, “Lomo amá, Lomo amá, ótoómo máa gi zí 'di?”

* **15:27-28** 15:27 Sími ngíti géyì búkù ga bì 'bì Márikó ní, ngíti géyì 'yì e ekéní yata ledre ba ye: Kírí née 'dodo kídí ledre bì Miéké Kúru Lomo uku ní ogù go ma'dí kídí, “Nìyì óto wo dongará 'yì mìlúyú ledre e.” (Isáya 53:12) **15:34** 15:34 Ke'bì 'bì Dawídi e 22:1

³⁵ Zí ngíti géyì 'yì ga bi ore ní, ìnyiyé úwú doa, zíye úku ledre kídí, “Úwúsé aka, ni go ndólo nébì Ilíya.”

³⁶ Née ní, zí ngúru 'yì gí dongaráye ìnyiné ngásáne 'dí'bi éyì káa zí katúu ní, zía ónzó a bu simì m̀ndógó le'yì kóró, zía éşì a do kágá, zía şìkpì a, óto a tara Yésu 'dága íri. Zía úku ledre zí lafúne e kídí, “Ndìşìsé aka tí, zíze lúrú a togú Ilíya ni girí ógu gí ro ìmbíóto wo bi yá.”

³⁷ Zí Yésu ìni ini kí mongú kúrúne 'dága, geré zía ótoómo 'dówúne.

³⁸ Née ní geré zí mongú mbílì bongó bi ingí 'deciní simì 'Dìcì 'bi Lomo ḱe ní, lófo ífi siminé gberé gbre kú gí 'dága gí bi. ³⁹ Simì bi mongú 'yì 'bi asikíri e† bi kóo ndìşì tóro ore kó'dù Yésu do m̀ngbúngbu kágá, uwú ini bi Yésu ini wo kí mongú kúrúne geré zía ótoómo 'dówúne ní, zía ìnyiné úku ledre kídí, “Máúku zise zaá ma'díi, o'do ba ni mbigí Owú 'bi Lomo.”

⁴⁰ Ngíti géyì kará e niyí kóo kpá ore, ndìşì lúrúkása bi gí gbála, Maríya Magídála kí Salóme kí Maríya mbágá Yoséfa kí Yakóbo owú, niyí kóo bo dongaráye. ⁴¹ Utúní kóo do kací Yésu kú gí simì káṅgá bi Galiláya ní kóo kí ìnyì kasa zía. Tú'dú ngíti géyì kará ga bi kóo oguní kí Yésu simì Yerusaléma ní, niyí kóo kpá mbá ore.

*Otoní bi zí Yésu
(Lúrú kpá Matáyo 27:57-61, Lúka 23:50-56,
Yiwáni 19:38-42)*

† **15:39** 15:39 Mongú 'yì 'bi asikíri e: Ni mongú 'yì bi ndìşì lúrú bi do asikíri e míya (100) ní.

⁴² Nda kóo go za kí tagá simi sɪndí kadra bi 'yì e ndìshìní yéme royé gí ro Sílì 'bì 'Dówúro ní, ⁴³ zí ngítì o'do kí ìrìné Yoséfa gí simi gara bi Aramatáyo ódó mimbé'dené káa zí o'do 'yì ní, zía ndéréne ndú'yú Piláto gí ro umbu Yésu. Yoséfa ni ngúru 'yì gí dongará mɪngburoko 'yì 'bì Yúda e. Ndìshì kpá óto komoné gí ro miógu Lomo káa do ngére dō 'yìma'dí e.

⁴⁴ Simi bi Piláto uwú kídí, Yésu uyu go ní, zí tara a ìdríne mɪdrí, zía úku ledre kídí, “Née kenée lárá ledre 'dì, bì zí o'do née úyuné lá 'diya kenée ní?” Zía ndóloógu mongú 'yì 'bì asikíri e gána ní ndú'yú wo togú Yésu uyu tí go ma'díi yá. ⁴⁵ Simi bi Piláto uwú ya Yésu uyu tí go ma'díi ní, zía ìnyìné úku ledre zí Yoséfa kídí, “Dí'bi umbu Yésu ma'dáa mu ndéré óto a.” ⁴⁶ Zí Yoséfa úgú bilámá bikenyí mbílí bongó, zíye 'dí'biógu umbu Yésu, óto a simi a, zíye ndéréye óto wo simi bi bì kóo icíní kací ondú eyé simi landa ní. Zíye gbúrúgbuóto mongú tutú ngbuturú tara bi ma'dáa. ⁴⁷ Maríya Magidála, kí Maríya mbágá Yoséfa e ndìshìní kóo lúrúkása bi bì otoní Yésu ma'dáa doa ní.

16

Yésu urú gí simi umbu

(Lúru kpá Matáyo 28:1-8, Lúka 24:1-12, Yiwáni 20:1-10)

¹ Gí do kací Sílì 'bì 'Dówúro, zí Maríya Magidála, kí Salóme, kí Maríya mbágá Yakóbo e úgú sù'bú mindonyo e gí ro ndéré súsù a ro umbu Yésu.

² Akpa kí p̄hìyì simì s̄lìlì ḡi do kací S̄lìlì 'bì 'Dówùro simì bì s̄lùlù kadra nì go 'dága ní, z̄íye ìnyiyé ndéréye s̄ì bì. ³ Kí ndéréye do misì'di, z̄íye ndú'yú royé dengb̄íye kídí, “Ambí nì laká gb̄ur̄ugbuóyó mongù tutù karaba z̄íze ḡi tara bì ne?”

⁴ Tí lá simì bì niyí lùrú bì káa ní, z̄íye ówo a kídí gb̄ur̄ugbu oyóní mongù tutù née go 'dá'ba. ⁵ Simì bì kará ga gére née olúní simì bì íri ní, z̄íye ónzó komoyé káa gbó ro owùph̄irangá kí nd̄is̄i simì bì íri do s̄lìlì 'bì anú, kí ngb̄angbá bikenyì bongó roné. Z̄í Lomo royé l̄iyìné, z̄í tarayé ìdr̄ine mbá m̄idr̄í, ḡi z̄í lárá ledre káa z̄í wo née.

⁶ Geré z̄í owùph̄irangá née úku ledre z̄íye kídí, “F̄i, ndásé l̄iyì wá, máówo bú kídí, óḡusé ba lùrú bì ḡi ro Yésu 'yì 'bì Nazeréta bì ufuní wo ní. Ndaá 'bì ené lolu k̄ira wá, urú yì ené ḡi simì umbu go. Lùrúsé aka lá, ba bì bì kóo otoní wo doa ní. ⁷ Ndérésé mu cakaba úku a z̄í Pétero e, kí lafúne e 'yì lódú kací Yésu kídí, 'Yésu ma'dáa nì ndéréút̄u roné f̄i ne 'dá'dá z̄íse simì k̄angá bì Galiláya ní, ásé nda óḡundíki wo geré íri káa z̄í bì kóo uku z̄íse ní.' ”

⁸ Née ní, z̄íye olúóḡuyé ḡi simì bì milángbayé ḡi z̄í nḡir̄i, geré z̄íye tónóye ngásáye. Uku'dodoní kóo ledre máa née z̄í 'yì e do misì'di mbá wá.

Odu ledre bì Márikò ekéne kí s̄l̄il̄ine ní.*

* **16:8** 16:8 Ledre bì Márikò eké ne simì b̄uk̄u ba kí s̄l̄il̄ine simì kápita ené sokó doa ìnyì doa k̄er̄i ní, tonó ḡi ro véres̄i k̄é'do ḡi ro ìnyì doa ota. Ḡi ore ndéréne 'dá'dá nḡiti géyì 'yì e ekéní nda go ye.

*Yésu 'dodo roné zí Maríya Magidála
(Lúru kpá Matáyo 28:9,10, Yiwáni 20:11-18)*

⁹ Simi sílì gí do kací Sílì 'bì 'Dówúro bì Yésu urú gí simi umbu simi a akpa kí sí ndóndó ní, zía 'dódoútu roné zí Maríya Magidála, bì kóo Yésu lagaogu dokéké e ìnyì doa gbre (7) gí simia ní. ¹⁰ Zí Maríya ma'dáa ìnyìné ndéréne úku 'dódo a zí ezegámáne e, 'yì lódú kací Yésu ga bì kóo niyí 'bì eyé ndìsì ìní Yésu ma'dáa ní. ¹¹ Simi bì uwúní gí taraa kídí Yésu urú gí simi umbu go, née lurú gáa wo go trìdrì cù kí komoné ní, ñgunḡuní eyé kóo ledre máa née wá.

*Yésu 'dodo roné zí 'yì lódú kacíne ga bì gbre ní
(Lúru kpá Lúka 24:13-35)*

¹² Gí do kací a née, zí Yésu kpá 'dódo roné simi ngíti tosoné kpí zí 'yì lódú kacíne ga bì kóo gbre, simi bì niyí m̀ndéréye do misi'di gí simi gara ní. ¹³ Zíye ndá'balúgu royé simi Yerusaléma, zíye úku 'dódo ledre née zí lafúye e, tí lá a ñgunḡuní eyé kóo ledre máa née kpá wá.

*Yésu 'dodo roné zí 'yìmikása e sokó doa kéréjì
(Lúru kpá Matáyo 28:16-20, Lúka 24:36-49,
Yiwáni 20:19-23, Moko 'bì 'yìmikása e 1:6-8)*

¹⁴ Nda girí, simi bì 'yìmikása ga bì sokó doa kéréjì (11) née ndìsìní ánu éyì ní, zí Yésu 'dódo roné zíye, zía úku ledre zíye, gí zía do ngíti géyì lafúye e oru yì ené kóo mióru kí ñgunḡu ledre 'bì lafúye ga bì lurúní trìdrìné go cù kí komoyé ní.

¹⁵ Nda née ní, zí Yésu ma'dáa úku ledre zíye kídí, “Ndérésé mu kací bì e za mbá kí úku bilámá

ledremá zí 'yì e za mbá. ¹⁶ 'Yì bì nḡuḡu ledremá go ní, zíse bábátízì wo, nì gú ómo gì simì 'do'dó bì oduá nda ní. 'Yì bì nḡuḡu wá ní, niyí 'dó'do wo. ¹⁷ Zí 'yì ga bì nḡuḡuní go ní, ídíye kí roko'bù káa zí bì niyí go 'yì amá e ní, zíye kí ódroyé simì rìkì tara e kí ndìsì lágaóyó dokéké e gì simì 'yì e kí ìrìmá. ¹⁸ Abú 'di'biní kámá okó kí s̀lìye, abú ewénì ngónù kémbì éyì mēngì yée wá. Niyí óto s̀lìye ro 'yì ndiyá e, zí ndiyá eyé ùkùne.”

Yésu nda'balugu roné komo Ere

(Lúru kpá Lúka 24:50-53, Moko 'bì 'yìmikása e 1:9-11)

¹⁹ Simì bì Yésu ukuonzó ledre go zíye ní, zí Lomo nda 'dí'bilúgu wo 'be 'bì ené komo ere, zía ndìsìné do s̀lì anú 'bì Lomo káa do mongú ngére.

²⁰ Zí 'yì lódù kací Ngére Yésu ga gére ndéréye kí úku bilámá ledre zí 'yì e kací bi e za mbá. Zí Ngére kóo ndìsìné mēngì moko kíye, zí mīngburoko ledre ga bì ndìsìní mēngì yée kí roko'buné ní 'dódo a kídí ledre ga bì úku yée ní nì ma'díi.

MIKÁNDA LORU 'BI LOMO KÍ DOSÍ ÉYÍ E
Baka: MIKÁNDA LORU 'BI LOMO KÍ DOSÍ ÉYÍ E New
Testament+

copyright © 2016 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Baka

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-16

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source
files dated 29 Jan 2022

9ebc1b62-650d-5302-9391-27a31d140102